

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

М. М. БУРБИКА, М. С. УТКІНА

СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ (у схемах і таблицях)

Навчальний посібник

Рекомендовано вченою радою Сумського державного університету

Суми
Сумський державний університет
2016

УДК [342.56+351.74](477)(075.8)
ББК 67.9(47Укр)71я73
Б91

Рецензенти:

Ю. В. Гаруст – доктор юридичних наук, доцент кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Сумського державного університету;

Т. Є. Мироненко – кандидат юридичних наук, заступник прокурора Сумської області, старший радник юстиції

*Рекомендовано до видання
вченою радою Сумського державного університету
як навчальний посібник
(протокол № 7 від 14 квітня 2016 року)*

Бурбика М. М.

Б91 Судові та правоохоронні органи (у схемах і таблицях) : навчальний посібник / М. М. Бурбика, М. С. Уткіна. – Суми : Сумський державний університет, 2016. – 123 с.

ISBN 978-966-657-636-4

Навчальний посібник містить основні положення з курсу організації судових та правоохоронних органів.

Особливу увагу акцентовано на ключових поняттях кожної з поданих тем курсу. Автори відокремили доступні для розуміння формулювання визначень та понять.

Видання розраховане на викладачів, студентів вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації, випускників, абітурієнтів.

**УДК [342.56+351.74](477)(075.8)
ББК 67.9(47Укр)71я73**

ISBN 978-966-657-636-4

© Бурбика М. М., Уткіна М. С., 2016

© Сумський державний університет, 2016

ПЕРЕДМОВА	6
РОЗДІЛ 1. ПРЕДМЕТ, ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ Й ДЖЕРЕЛА КУРСУ «СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ УКРАЇНИ»	7
1.1. Предмет і система курсу «Судові та правоохоронні органи України»	8
1.2. Поняття і види судових та правоохоронних органів, їх загальна характеристика та функції.....	10
1.3. Основні джерела курсу «Судові та правоохоронні органи України» ...	12
1.4. Співвідношення дисципліни з іншими юридичними дисциплінами ...	13
РОЗДІЛ 2. ПРАВОСУДДЯ ТА ЙОГО ПРИНЦИПИ	14
2.1. Поняття правосуддя, його відмінність від інших форм державної діяльності. Характерні ознаки правосуддя	15
2.2. Форми та види правосуддя.....	16
2.3. Система принципів правосуддя, їх характеристика та значення	17
2.4. Суд як орган правосуддя	23
РОЗДІЛ 3. СУДОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ	24
3.1. Поняття судової системи, її характеристика.....	25
3.2. Основні поняття судової системи	27
3.3. Місцеві суди	29
3.4. Апеляційні суди	30
3.5. Вищі спеціалізовані суди	31
3.6. Верховний Суд України	32
РОЗДІЛ 4. КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ	34
4.1. Історія становлення Конституційного Суду України	35
4.2. Порядок формування Конституційного Суду України.....	36
4.3. Повноваження Конституційного Суду України	38
4.4. Форми роботи та форми звернення до Конституційного Суду України	39
4.5. Структура Конституційного Суду України.....	40
РОЗДІЛ 5. СТАТУС СУДДІВ. ДЕРЖАВНА СУДОВА АДМІНІСТРАЦІЯ УКРАЇНИ	41
5.1. Поняття статусу суддів, гарантії їх незалежності та недоторканності.....	42
5.2. Вимоги, що ставляться до суддів	43
5.3. Порядок зайняття посади судді	45
5.4. Дисциплінарна відповідальність суддів	47
5.5. Вища кваліфікаційна комісія суддів України	49
5.6. Органи суддівського самоврядування	51
5.7. Державна судова адміністрація України, її повноваження	52
5.8. Вища рада юстиції	54

РОЗДІЛ 6. ПРОКУРАТУРА УКРАЇНИ	55
6.1. Прокуратура у системі органів державної влади України. Характеристика основних функцій прокуратури	56
6.2. Засади діяльності прокуратури.....	58
6.3. Система і структура органів прокуратури.....	59
6.4. Кадри органів прокуратури.....	62
6.5. Дисциплінарна відповідальність прокурорів	64
РОЗДІЛ 7. ОРГАНИ ВНУТРІШНІХ СПРАВ	65
7.1. Органи внутрішніх справ: їх завдання, функції та структура.....	66
7.2. Міністерство внутрішніх справ: завдання та повноваження.....	69
7.3. Поліція та її підрозділи.....	72
РОЗДІЛ 8. СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	76
8.1. Завдання та функції СБУ	77
8.2. Система і структура СБУ	78
8.3. Повноваження СБУ.....	79
8.4. Контроль за діяльністю СБУ	81
РОЗДІЛ 9. ОРГАНИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ	82
9.1. Поняття органів досудового розслідування	83
9.2. Загальні положення досудового розслідування.....	84
9.3. Слідчі (розшукові) дії	85
9.4. Негласні слідчі (розшукові) дії.....	86
9.5. Зупинення та закінчення досудового розслідування	87
9.6. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування.....	88
РОЗДІЛ 10. ОРГАНИ ТА УСТАНОВИ ЮСТИЦІЇ	90
10.1. Система органів та установ юстиції України, їх повноваження.....	91
10.2. Міністерство юстиції України : завдання та основні повноваження ...	93
РОЗДІЛ 11. НАЦІОНАЛЬНЕ АНТИКОРУПЦІЙНЕ БЮРО УКРАЇНИ	94
11.1. Завдання та структура Національного антикорупційного бюро.....	95
11.2. Обов'язки Національного антикорупційного бюро України	97
РОЗДІЛ 12. НОТАРІАТ УКРАЇНИ.....	98
12.1. Нотаріат: поняття, система органів нотаріату, повноваження.....	99
12.2. Правовий статус нотаріуса.....	100
12.3. Державні нотаріальні контори та приватна нотаріальна діяльність....	102
РОЗДІЛ 13. АДВОКАТУРА УКРАЇНИ.....	103
10.1. Адвокатура: завдання, принципи та організаційні форми діяльності.....	104
10.2. Правовий статус адвоката та стажиста адвоката. Адвокатська таємниця	106
10.3. Дисциплінарна відповідальність адвоката	107

РОЗДІЛ 14. ОРГАНИ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ	108
14.1. Органи Державної фіскальної служби України : система та функції	109
14.2. Податкова міліція	110
РОЗДІЛ 15. ОРГАНИ ДЕРЖАВНОЇ АУДИТОРСЬКОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ	112
15.1. Система, завдання та функції органів Державної аудиторської служби України	113
15.2. Види державного фінансового контролю	115
15.3. Проведення ревізій органами фінансового контролю	116
РОЗДІЛ 16. ОРГАНИ ДЕРЖАВНОЇ ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ	117
16.1. Органи Державної виконавчої служби України : система, завдання та функції	118
16.2. Повноваження державного виконавця	119
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	120

ПЕРЕДМОВА

Одним із найважливіших напрямів державної діяльності незалежної України є правоохоронна діяльність, спрямована на забезпечення принципу верховенства права у суспільстві, правове регулювання у галузі охорони правопорядку та боротьбу зі злочинністю.

Навчальна дисципліна «Організація судових та правоохоронних органів України» є одним із вступних спеціалізованих курсів, що є обов'язковим для вивчення під час підготовки фахівців за спеціальністю «Правознавство». Навчальна дисципліна передбачає опанування студентами теоретичного матеріалу, а також ознайомлення з відповідною термінологією та основними поняттями навчального курсу.

Основним завданням дисципліни «Організація судових та правоохоронних органів України» є допомога студентам набути початкових знань про судову та правоохоронну діяльність спеціально уповноважених на її здійснення державних органів, а також недержавних організацій, покликаних сприяти реалізації правоохоронної функції держави. Цей навчальний курс належить до циклу фундаментальних і професійно орієнтованих дисциплін.

У результаті вивчення основних положень навчальної дисципліни «Організація судових та правоохоронних органів України», студенти повинні одержати такі знання і вміння: засвоїти положення Конституції України, законів України та відомчих нормативних актів, що регулюють діяльність судових та правоохоронних органів, а також предмет та основні поняття дисципліни, завдання, які вирішують судові та правоохоронні органи, їх систему, структуру, права, обов'язки та функції, основні принципи, на яких ґрунтується діяльність Конституційного суду, судів загальної юрисдикції та правоохоронних органів, основні положення щодо організації їх діяльності та підпорядкування.

У даному навчальному посібнику на основі ґрунтовного аналізу чинного законодавства України і теоретичних засад правоохоронної діяльності розкрито поняття, сутність, структуру, завдання, компетенцію, функції, повноваження та структуру судової системи та основних правоохоронних органів України.

Навчальний посібник «Судові та правоохоронні органи України (у схемах і таблицях)» розроблено відповідно до навчальної програми, враховуючи зміни у законодавстві України щодо правового регулювання у галузі охорони правопорядку та боротьбі зі злочинністю.

РОЗДІЛ 1

ПРЕДМЕТ, ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ Й ДЖЕРЕЛА КУРСУ «СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ УКРАЇНИ»

Ключові терміни: джерела курсу «Організація судових та правоохоронних органів», правоохоронна діяльність держави, правоохоронні органи, правосуддя, предмет дисципліни «Організація судових та правоохоронних органів», система курсу «Організація судових та правоохоронних органів», суди, функції правоохоронної та судової діяльності, судова система.

Вивчення курсу «Організація судових та правоохоронних органів України» повинно допомогти студентам набути початкових теоретичних знань про роботу судів, органів прокуратури, СБУ, МВС, юстиції, адвокатури, нотаріату, про систему розкриття і розслідування злочинів, а також про інші заклади та установи, що займаються правоохоронною діяльністю.

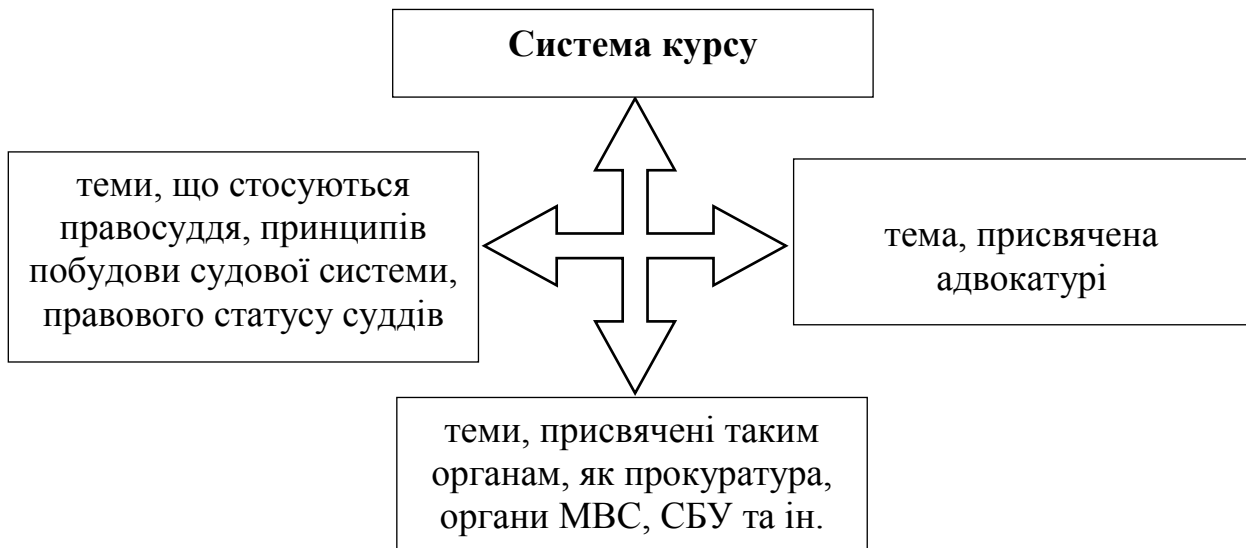
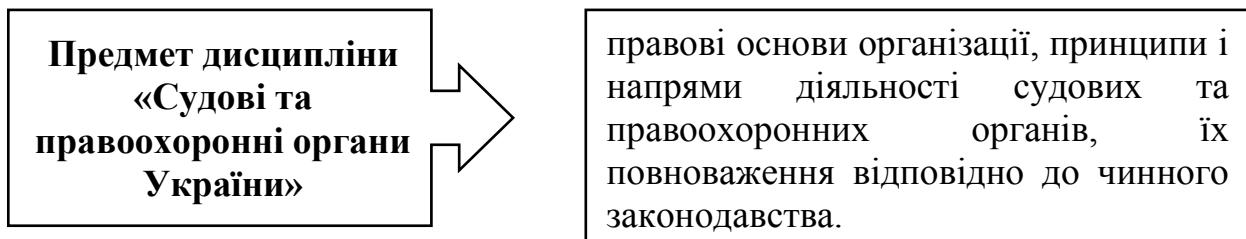
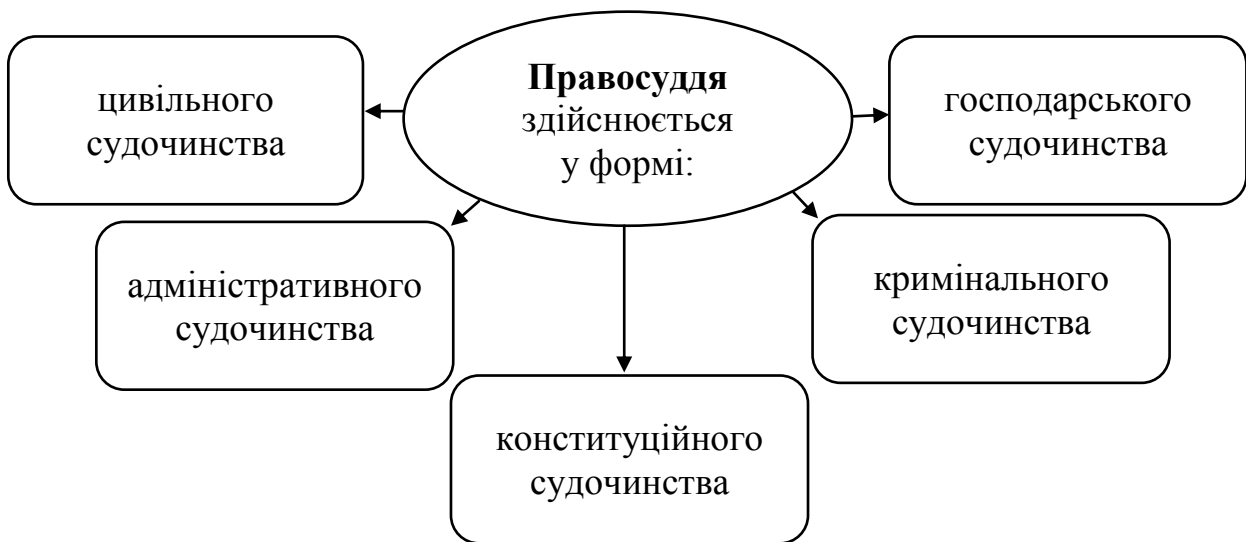
Діяльність держави охоплює багато сфер державного і громадського життя. Основи правоохоронної діяльності держави визначені Конституцією України, а повноваження конкретних державних правоохоронних органів закріплені в спеціальних нормативно-правових актах.

Кожний із правоохоронних органів наділений певними повноваженнями. Так, правоохоронні органи являють собою державні органи, на які законодавчими актами покладено здійснення однієї або декількох правоохоронних функцій і для яких їх виконання є основним та повсякденним завданням.

Судами є державні органи, що здійснюють правосуддя в Україні, система і повноваження яких визначаються Конституцією України, законами, іншими нормативно-правовими актами.

1.1. Предмет і система курсу «Судові та правоохоронні органи України»

1.2. Поняття і види судових та правоохоронних органів, їх загальна характеристика та функції

Правоохоронні органи

це державні органи, на які законодавчими актами покладено здійснення однієї або декількох правоохоронних функцій, для яких їх виконання є основним та повсякденним завданням.

Особливості правоохоронних органів:

1. Вони виконують одну або декілька з таких функцій, як:

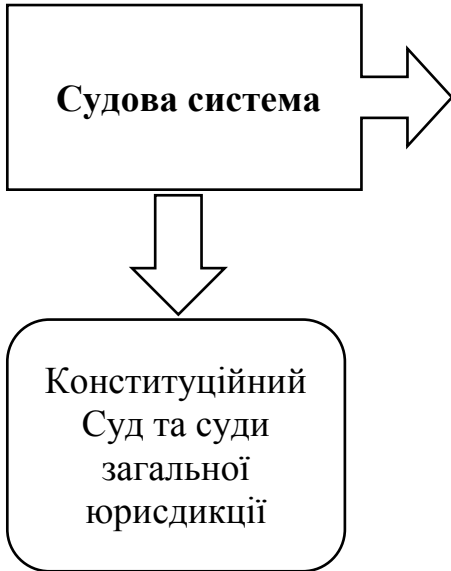
- запобігання злочинам та адміністративним правопорушенням, їх припинення та розкриття, розшук осіб, які їх вчинили;
- охорона особливо важливих державних об'єктів та окремих, передбачених законодавством, посадових осіб;
- оперативно-розшукова та розвідувальна діяльність;
- охорона громадського порядку і громадської безпеки;
- виконання кримінальних покарань;
- контроль за переміщенням людей, транспортних засобів, товарів та інших предметів чи речовин через державний і митні кордони України;
- протипожежний та цивільний захист населення;
- нагляд за виконанням законів.

2. Функція (функції), що є однією з основних та яку виконують повсякденно.

3. Органи, які виконують правоохоронні функції, для забезпечення виконання покладених на них завдань, забезпечені правом застосування примусових заходів та засобів.

4. Для виконання покладених обов'язків такі органи наділені відповідними атрибутами (форма, посвідчення).

5.3 метою забезпечення належної дисципліни працівникам правоохоронних органів присвоюють спеціальні звання, а питання їх відповідальності регламентується спеціальними статутами про дисципліну.

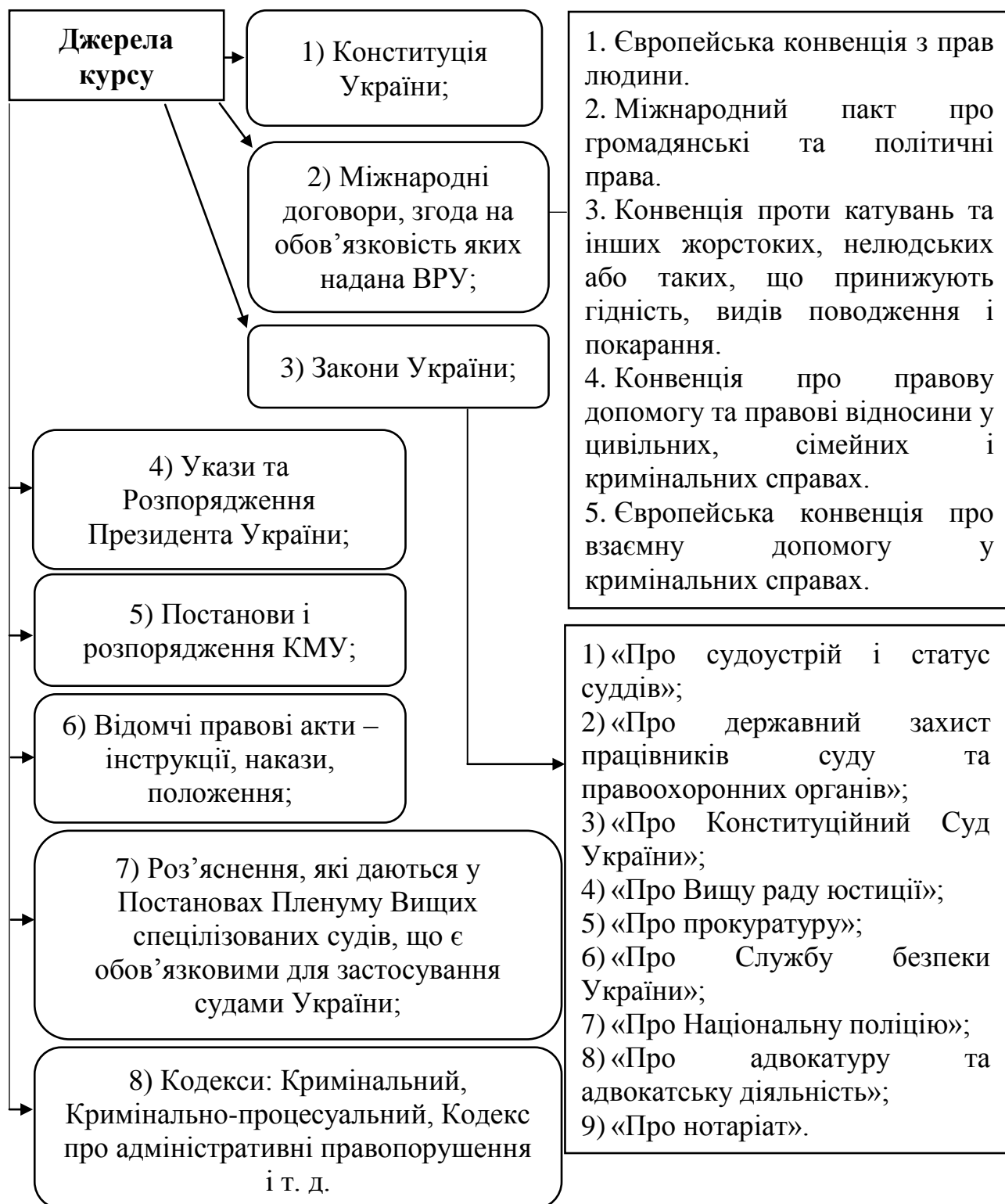

- складає окрему гілку влади – судову, в той час як більшість правоохоронних органів належать до виконавчої гілки влади;
- незалежність суду від органів законодавчої та виконавчої гілок влади є вагомим аргументом існування відокремленої від правоохоронних органів судової системи;
- сукупність правових норм, що визначають завдання, принципи організації та діяльності, структуру й компетенцію судів являє собою *судоустрій*.

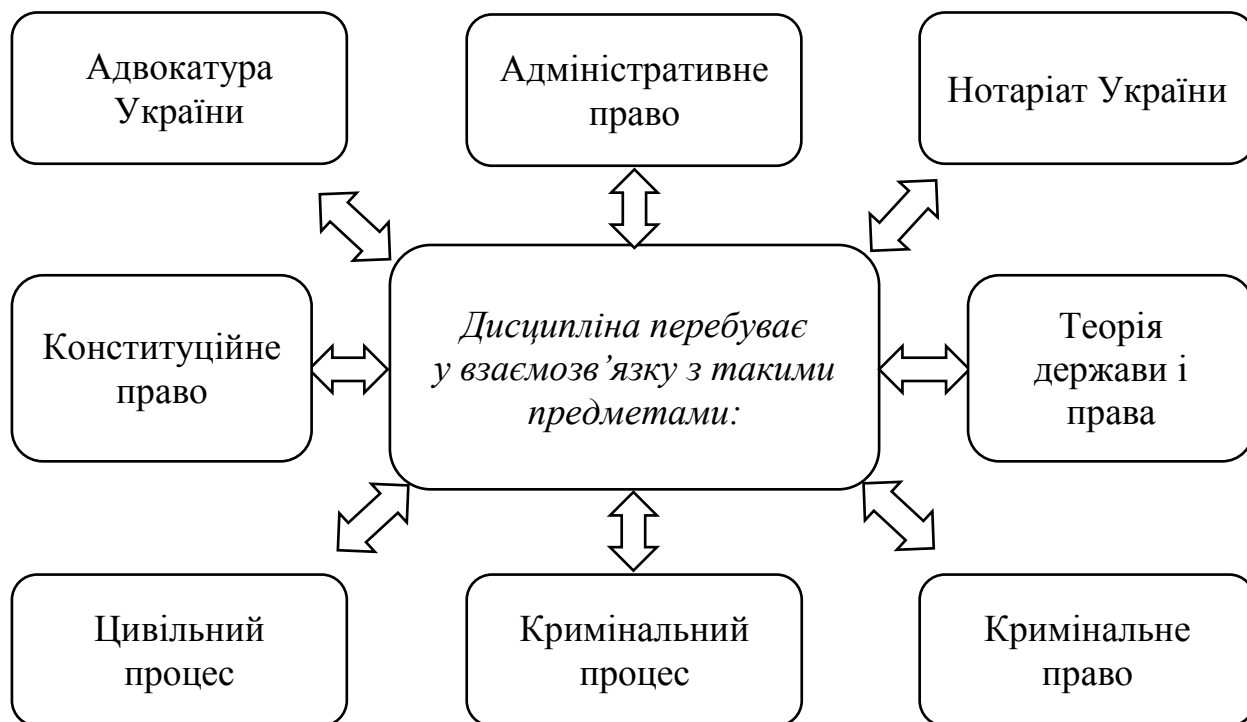
Функції правоохоронної та судової діяльності – це основні напрями чи види діяльності, які розкривають її суть та призначення.

1.3. Основні джерела курсу «Судові та правоохоронні органи України»

1.4. Співвідношення дисципліни з іншими юридичними дисциплінами

РОЗДІЛ 2 ПРАВОСУДДЯ ТА ЙОГО ПРИНЦИПИ

Ключові терміни: ознаки правосуддя, правосуддя, принципи правосуддя, суд, судова влада, судочинство, форми здійснення правосуддя.

Судова влада займає особливе місце у системі державної влади. Правосуддя становить основний зміст судової влади і полягає у розгляді судами в судових засіданнях цивільних, господарських, адміністративних, кримінальних справ, а також справ конституційної юрисдикції і законному, обґрунтованому, справедливому їх вирішенні.

Принципи правосуддя закріплені у статті 129 Конституції України та статтях 5–15 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», у процесуальному законодавстві.

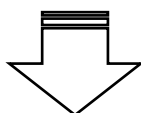
До них відносять:

- принцип законності;
- принцип здійснення правосуддя виключно судами;
- принцип гарантування усім суб'єктам правовідносин права на судовий захист;
- принцип рівності всіх учасників процесу перед законом і судом;
- принцип змагальності сторін;
- принцип диспозитивності;
- принцип підтримання державного обвинувачення в суді прокурором;
- принцип забезпечення обвинуваченому права на захист;
- принцип гласності судового процесу і його повного фіксування технічними засобами;
- принцип права на апеляційне і касаційне оскарження рішень суду;
- принцип обов'язковості рішення суду;
- принцип державної (національної) мови судочинства;
- принцип всебічного, повного та об'єктивного дослідження обставин справи;
- принцип одноособового та колегіального розгляду справ у суді;
- принцип безпосередності та усності судового розгляду;
- принцип презумпції невинуватості;
- принцип самостійності суддів.

2.1. Поняття правосуддя, його відмінність від інших форм державної діяльності. Характерні ознаки правосуддя

Правосуддя

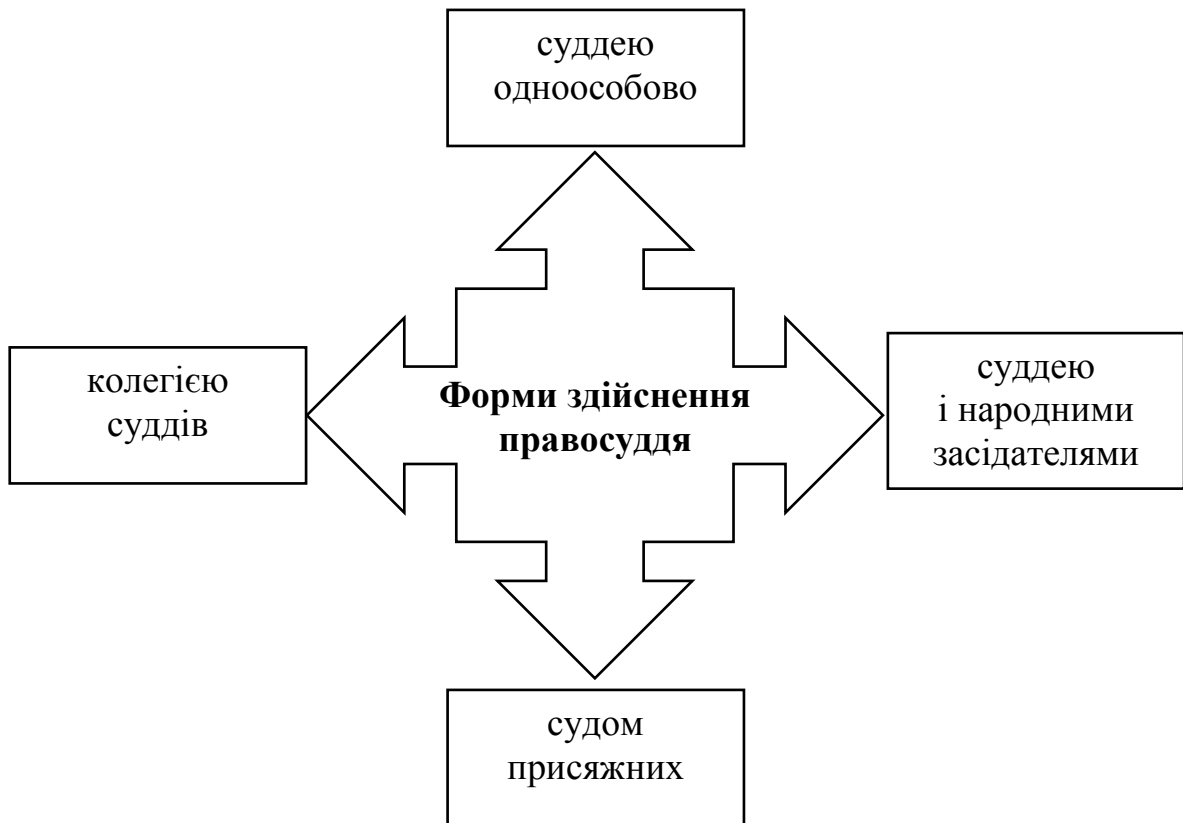
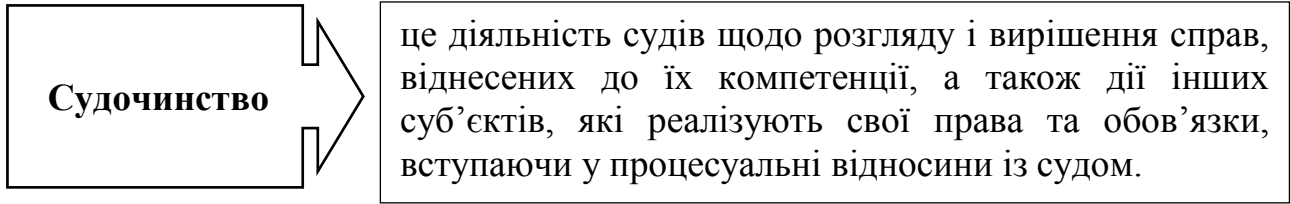
це особливий вид державної діяльності, що здійснюється судом на підставі закону, зміст якої становить розгляд і вирішення судових справ із метою забезпечення гарантованих Конституцією України та законами прав і свобод людини та громадянина, прав і законних інтересів суспільства та держави, результатом якого є поновлення правосудного судового рішення, що має загальнообов'язковий характер.

Основні ознаки правосуддя:

- його суб'єктом може бути лише один державний орган – суд;
- його сутність полягає у розгляді та вирішенні у судових засіданнях цивільних, господарських, адміністративних, кримінальних та конституційних справ;
- воно має на меті забезпечити гарантовані Конституцією України та законами права і свободи людини та громадянина, права і законні інтереси юридичних осіб, інтереси суспільства та держави;
- воно здійснюється за визначеною законом процедурою;
- його результатом є правосудне (законне та обґрунтоване) судове рішення, що має загальнообов'язковий характер.

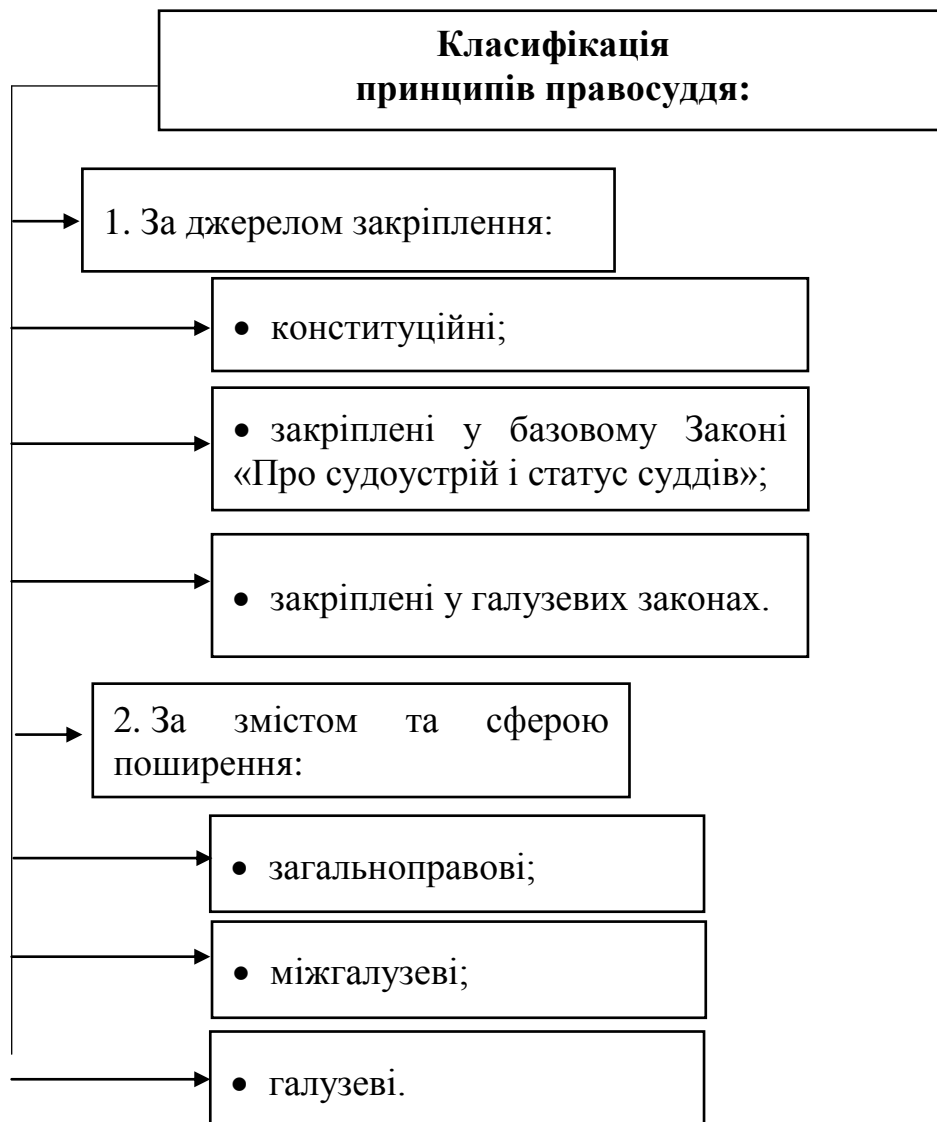
2.2. Форми та види правосуддя

2.3. Система принципів правосуддя, їх характеристика та значення

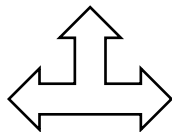
Принципи правосуддя

це закріплені у Конституції України та конкретизовані у Законі України «Про судоустрій і статус суддів» та процесуальному законодавстві основні, фундаментальні положення про мету, завдання, способи і форми діяльності суду, а також форми діяльності інших учасників судового процесу для досягнення єдиного й необхідного результату здійснення правосуддя – законного та обґрунтованого рішення суду і його виконання.

Значення принципів правосуддя:

принципи визначають нормотворчу діяльність у сфері судочинства та здійснення правосуддя;

принципи визначають основні методи та форми діяльності суду.

Під *законністю* прийнято розуміти точне й неухильне дотримання і виконання положень Конституції України, законів і відповідних їм інших правових актів усіма державними установами та організаціями, посадовими особами, громадянами. Ця засада включає також і необхідність додержуватися суддями вимог закону.

Принцип законності

Ніякий інший орган держави, крім суду, не має права взяти на себе функцію здійснення правосуддя, а також постановити іменем України вирок або рішення.

Принцип здійснення правосуддя

Право на судовий захист гарантується, як кожному громадянину і юридичній особі України, так і іноземцям, особам без громадянства та іноземним юридичним особам.

Принцип гарантування всім суб'єктам правовідносин права на судовий захист

Принцип рівності всіх учасників процесу перед законом і судом

Рівність перед законом – це однакове застосування положень, закріплених у законодавстві, до всіх громадян. Ніхто з учасників судового процесу не має ніяких переваг і не підлягає ніяким обмеженням незалежно від раси, кольору шкіри, політичних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних та інших ознак.

Змагальність забезпечує при судовому розгляді рівні можливості особам, які беруть у ньому участь, у поданні доказів, у вільному викладенні своїх доводів, у даванні своїх тлумачень, захисті правових позицій.

Диспозитивність проявляється у вільному використанні сторонами своїх прав щодо надання доказів, свободи та їх дослідження і доведення їх переконливості перед судом.

Принцип змагальності сторін, принцип диспозитивності

Принцип підтримання державного обвинувача у суді прокурором

Участь прокурора в судовому засіданні є обов'язковою, крім випадків, коли розглядаються справи про злочини приватного обвинувачення.

Цей принцип полягає у наданні можливості особі, проти якої висунута підозра або обвинувачення, заперечувати проти підозри або обвинувачення шляхом використання процесуальних засобів.

Участь захисника у справі є обов'язковою у випадках:

- кримінальне провадження щодо особливо тяжких злочинів;
- щодо осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні кримінального правопорушення у віці до 18 років;
- щодо осіб, які не володіють мовою, якою ведеться судочинство;
- щодо осіб, які внаслідок психічних чи фізичних вад (німі, сліпі, глухі тощо) не здатні повною мірою реалізувати свої права;
- при провадженні справи про застосування примусових заходів медичного характеру;
- під час провадження справи про застосування примусових заходів виховного характеру;
- щодо реабілітації померлої особи.

Принцип забезпечення обвинуваченому права на захист

**Принцип права
на апеляційне
та касаційне
оскарження рішень
суду**

Учасники судового процесу та інші особи у випадках і порядку, передбачених процесуальним законодавством, мають право на апеляційне та касаційне оскарження судового рішення. Суть цього принципу полягає у можливості виправлення вищим судом помилок і порушень закону, допущених при розгляді справи судом першої інстанції, гарантування прав і охоронюваних законом інтересів учасників судового процесу.

Відкритий розгляд справи означає, що кожен громадянин, якому виповнилося 16 років, має право бути присутнім у залі судового засідання і може робити письмові нотатки.

У випадках, передбачених процесуальним законодавством, справа може слухатись у закритому судовому засіданні. Закритий судовий розгляд передбачається у випадках:

- якщо обвинуваченим є неповнолітній;
- про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності з метою охорони інтересів потерпілих і суспільної моралі;
- з метою запобігання розголошення відомостей про інтимні сторони життя осіб, які беруть участь у справі;
- коли цього потребують інтереси безпеки потерпілих, свідків та інших осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні;
- якщо здійснення провадження у відкритому судовому засіданні може призвести до розголошення таємниці, охороняється законом.

**Принцип гласності
судового процесу
та його повного
фіксування
технічними
засобами**

**Принцип
обов'язковості
рішення суду**

Цей принцип означає, що судові рішення, які набрали чинності, є обов'язковими до виконання всіма державними органами влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, об'єднаннями громадян та іншими організаціями, громадянами і юридичними особами на всій території України.

Судочинство в Україні проводиться державною мовою. А відповідно до Конституції України державною в Україні є українська мова. Як виняток, відповідно до Закону України «Про засади державної мовної політики» судочинство може проводитися регіональною мовою. Особи, які не володіють або недостатньо володіють державною мовою, мають право давати докази рідною мовою та користуватися послугами перекладача. Обов'язок залучення до участі перекладача покладається на суд, який розглядає справу.

**Принцип державної
(національної) мови
судочинства**

**Принцип всебічного,
повного
та об'єктивного
дослідження**

Всебічність передбачає з'ясування всіх обставин справи, що складає предмет доказування, та інших істотних для справи обставин, тобто перевірку всіх можливих версій і вичерпне з'ясування всіх фактичних даних, що мають значення для правильного розгляду та вирішення справи. Повнота означає достатність доказів, тобто таку їх сукупність, що дозволяє зробити достовірний висновок про обставини, які мають значення для справи. Об'єктивність дослідження означає безсторонній, неупереджений підхід до збирання та оцінювання доказів, додержання встановленого законом порядку провадження у справі.

Справи у судах першої інстанції розглядаються суддею одноособово, колегією суддів або суддею і народними засідателями, а у випадках, передбачених законом, – судом присяжних.

**Принцип
одноособового
та колегіального
розгляду справ у суді**

**Принцип
безпосередності
та усності судового
розгляду**

Кожна справа повинна бути розглянута в одному й тому самому складі суддів. Якщо хто-небудь вибуває зі складу суддів, він повинен бути замінений іншим суддею, а розгляд справи починається з початку.

Принцип полягає в тому, що особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню доти, поки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду.

**Принцип презумпції
невинуватості**

**Принцип
самостійності
суддів**

Полягає в тому, що суди здійснюють правосуддя самостійно, незалежно від будь-якого незаконного впливу.

2.4. Суд як орган правосуддя

Суд

це орган держави, що розглядає цивільні, господарські, адміністративні і кримінальні справи на підставі чинного законодавства відповідно до встановлених процесуальних правил шляхом здійснення правосуддя.

Специфіка діяльності суду полягає в тому, що сама їх діяльність із застосування законів при розгляді конкретних справ (судочинство) відбувається у певних процесуальних формах, визначених законом.

Суд, здійснюючи правосуддя, на засадах верховенства права забезпечує захист гарантованих Конституцією України та законами прав і свобод людини та громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства та держави.

РОЗДІЛ 3 СУДОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ

Ключові терміни: апеляція, Верховний Суд, вищі спеціалізовані суди (як суди першої інстанції), гілка судової системи, касація, Конституційний Суд України, ланка судової системи, склад суду, суд апеляційної інстанції, суди загальної юрисдикції, судова інстанція, судова система, судочинство.

Судова система України являє собою сукупність судових установ, а саме судів, що побудована відповідно до компетенції і завдань, які стоять перед ними. Так, судову систему України складають:

- Конституційний Суд України;
- суди загальної юрисдикції.

Усі суди України мають однакові завдання та принципи організації діяльності; керуються однаковим матеріальним та процесуальним законодавством, але кожен наділений власною компетенцією.

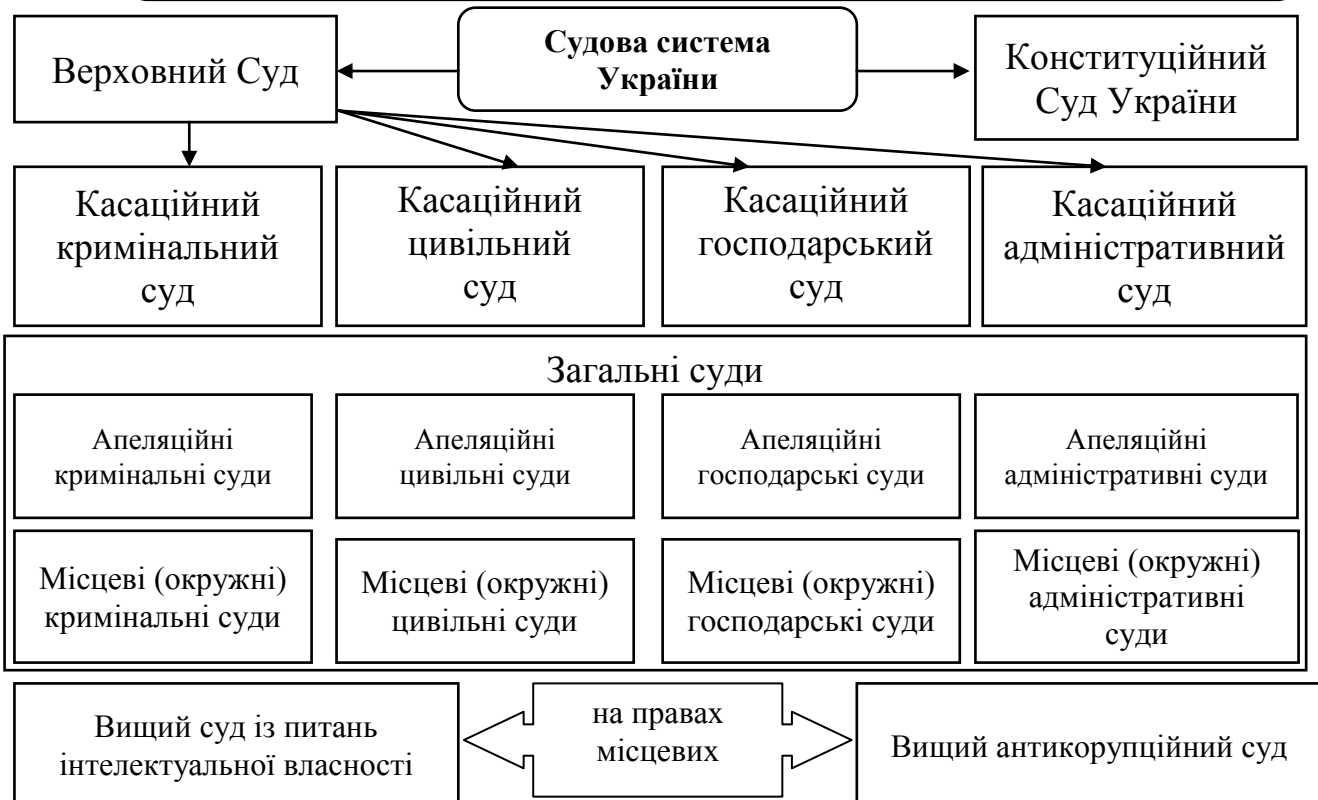
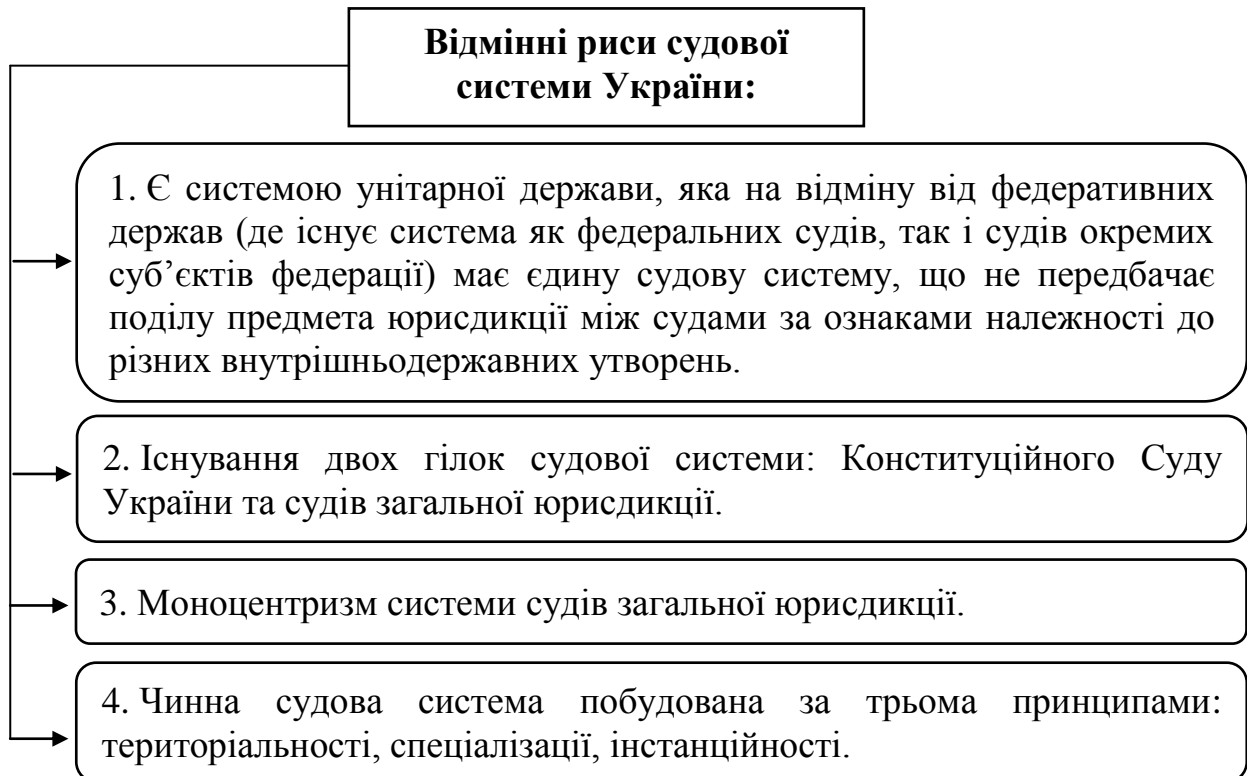
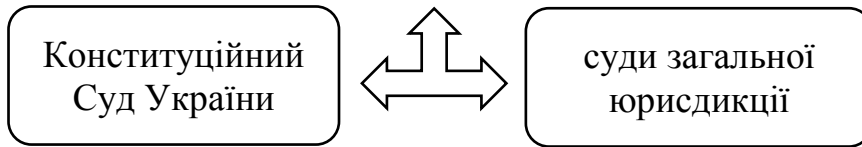
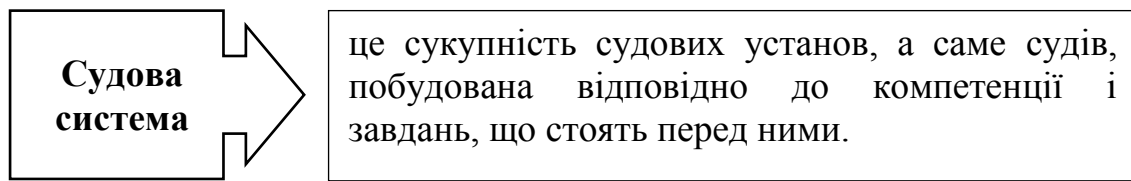
Верховний Суд – найвищий суд у системі судоустрою України, який забезпечує сталість та єдність судової парктики у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом. Конституційний Суд займає особливе місце у судовій системі та не належить до судів загальної юрисдикції.

У судах загальної юрисдикції судочинство здійснюється у декількох інстанціях, кожна з яких має свої особливості. Судова система загальних судів:

- місцеві суди;
- вищі спеціалізовані суди (як суди першої інстанції);
- апеляційні суди;
- Верховний Суд.

Відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у системі судоустрою діють вищі спеціалізовані суди як суди першої інстанції з розгляду окремих категорій справ. Вищими спеціалізованими судами є: Вищий суд з питань інтелектуальної власності та Вищий антикорупційний суд.

3.1. Поняття судової системи, її характеристика

3.2. Основні поняття судової системи

це узагальнене поняття органу, наділеного повноваженнями щодо реалізації одного з видів державної влади – судової. Тобто це орган судової влади без уточнення

це конкретна судова установа, що має додаткові характеристики, які уточнюють та індивідуалізують його, а також визначають його територіальну юрисдикцію

**Значення
поняття
«суд»**

є ідентичним процесуальному поняттю «судове засідання», тобто процесуальній формі здійснення правосуддя у судових провадженнях

четверте значення пов'язане з особами, які судять, тобто суддями, незалежно від їх кількісного складу. Це може бути й суддя, що постановляє вирок чи рішення одноособово, і суд у складі декількох суддів чи в складі суддів та народних засідателів – усі вони діють як суд

Склад суду (значення):

- 1) посадовий склад суддів того чи іншого суду;
- 2) характеризує наявність внутрішньої структури судової установи і застосовується для визначення конкретних структурних підрозділів;
- 3) означає кількісний та якісний склад суддів, уповноважених законом для розгляду і вирішення конкретної судової справи.

**Судова
інстанція**

це поняття категоріального значення, що є одним із визначальних чинників побудови судової системи. Це судовий орган у цілому, що виконує певну процесуальну функцію при здійсненні правосуддя.

Суд першої інстанції

це суд, що уповноважений у межах своєї компетенції вперше розглянути і вирішити кримінальні, цивільні, господарські, адміністративні справи по суті. Суди першої інстанції розглядають справи по суті, встановлюючи обґрунтованість, необґрунтованість чи часткову обґрунтованість позову або винність чи невинність особи.

Суд апеляційної інстанції

це суд, який розглядає апеляції та вирішення судів першої інстанції, що не набрали чинності, з вирішенням питання про законність та обґрунтованість оскаржуваних рішень.

Апеляція

це спосіб оскарження судового рішення чи вироку, які не набрали чинності, до апеляційного суду з метою перевірки їх законності та обґрунтованості.

Неповна апеляція означає перегляд рішень судів першої інстанції на підставі лише фактичних даних, установлених із матеріалів, наданих особами, які брали участь у суді першої інстанції.

Два види апеляції

При *повній* апеляції особи, які беруть участь у справі, можуть надавати в апеляційних судах поряд із раніше дослідженими й нові матеріали. При повній апеляції суд під час розгляду скарги не мають права повернути справу для нового розгляду до суду першої інстанції, а повинен сам винести нове рішення.

Касація

це спосіб оскарження судових рішень, які набрали чинності, до вищого спеціалізованого суду.

Касаційна інстанція

це суд, де переглядаються рішення, ухвали, вироки судів першої та апеляційної інстанцій. Як суд касаційної інстанції правосуддя здійснює *Верховний Суд*.

Вищими спеціалізованими судами є:

- Вищий спеціалізований суд із питань інтелектуальної власності;
- Вищий антикорупційний суд.

3.3. Місцеві суди

Види місцевих судів:

- окружні суди, які утворюються в одному або декількох районах чи районах у містах, або у місті, або у районі (районах) і місті (містах);
- місцеві окружні суди: місцеві господарські суди, місцеві адміністративні суди і т. д.

Місцевий суд

складається із суддів місцевого суду, з яких призначається голова суду та у передбачених законом випадках – заступник або заступники голови суду. Із суддів місцевого загального суду обираються слідчі судді (суддя), які здійснюють повноваження із судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні у порядку, передбаченому процесуальним законом. Кількість слідчих суддів визначається окремо для кожного суду зборами суддів цього суду.

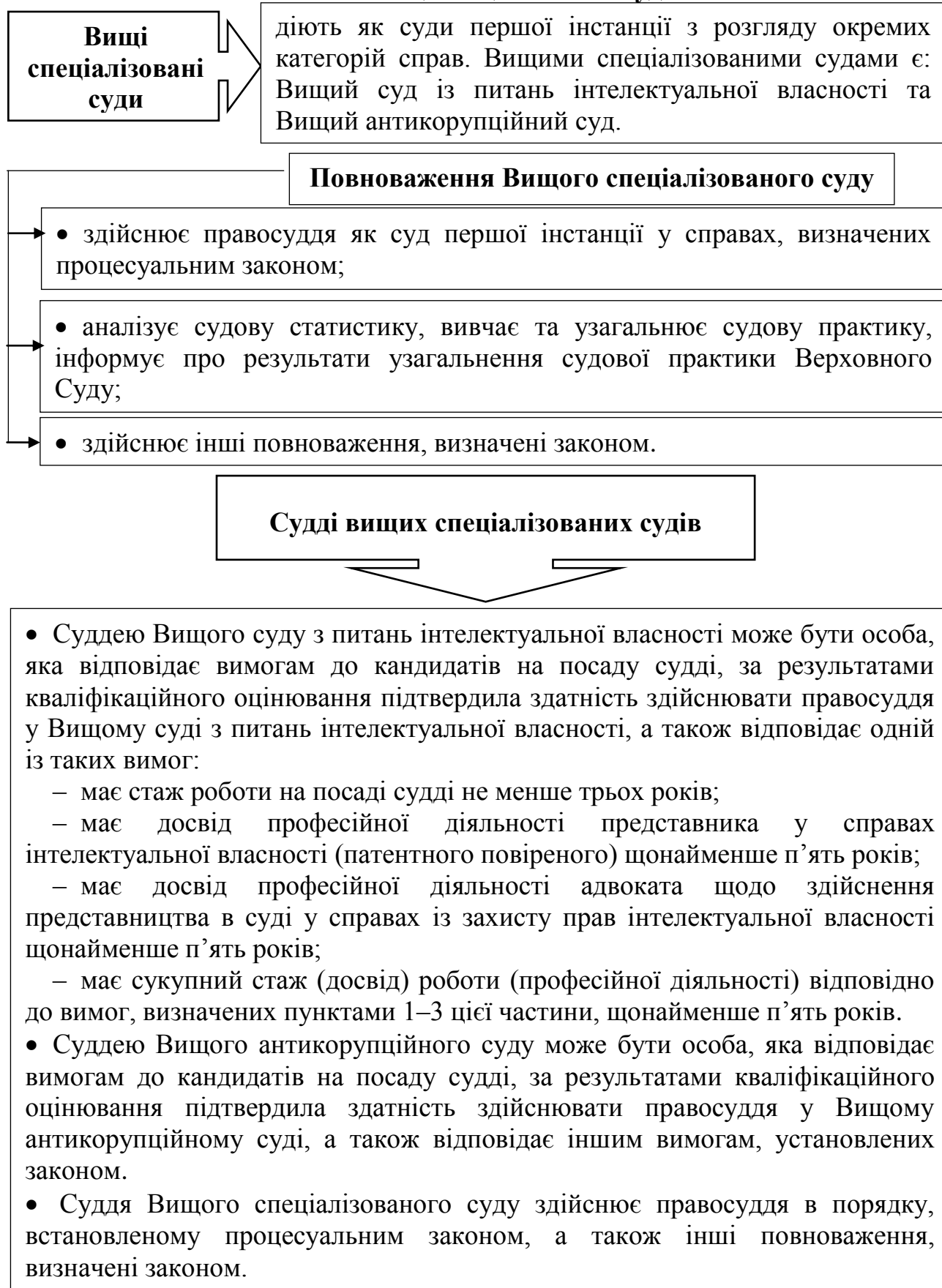
Повноваження місцевого суду

- є судом першої інстанції;
- здійснює правосуддя у порядку, встановленому процесуальним законом;
- місцеві загальні суди розглядають цивільні, кримінальні, адміністративні справи, а також справи про адміністративні правопорушення у випадках та порядку, передбачених процесуальним законом;
- місцеві господарські суди розглядають справи, що виникають із господарських правовідносин, а також інші справи, віднесені законом до їх підсудності;
- місцеві адміністративні суди розглядають справи адміністративної юрисдикції (адміністративні справи);
- юрисдикція місцевих судів щодо окремих категорій справ, а також порядок їх розгляду визначаються законом.

3.4. Апеляційні суди

3.5. Вищі спеціалізовані суди

3.6. Верховний Суд

Верховний Суд

є найвищим судом у системі судоустрою України, який забезпечує сталість та єдність судової практики у порядку та спосіб, визначені процесуальним законом.

Повноваження Верховного Суду:

• здійснює правосуддя як суд касаційної інстанції, а у випадках, визначених процесуальним законом, – як суд першої або апеляційної інстанції, в порядку, встановленому процесуальним законом;

• здійснює аналіз судової статистики, узагальнення судової практики;

• надає висновки щодо проектів законодавчих актів, які стосуються судоустрою, судочинства, статусу суддів, виконання судових рішень та інших питань, пов'язаних із функціонуванням системи судоустрою;

• надає висновок про наявність чи відсутність у діяннях, у яких звинувачується Президент України, ознак державної зради або іншого злочину; вносить за зверненням Верховної Ради України письмове подання про неспроможність виконання Президентом України своїх повноважень за станом здоров'я;

• звертається до Конституційного Суду України щодо конституційності законів, інших правових актів, а також щодо офіційного тлумачення Конституції України;

• забезпечує однакове застосування норм права судами різних спеціалізацій у порядку та способом, визначеними процесуальним законом;

• здійснює інші повноваження, визначені законом.

У складі Верховного Суду діють:

Велика палата Верховного Суду

Касаційний адміністративний суд

Касаційний господарський суд

Касаційний кримінальний суд

Касаційний цивільний суд

Судові палати Касаційного суду України:

- здійснюють правосуддя у порядку, встановленому процесуальним законом;

- аналізують судову статистику та вивчають судову практику;

- здійснюють інші повноваження, передбачені законом.

Велика палата Верховного Суду:

- у визначених законом випадках діє як суд касаційної інстанції з метою забезпечення однакового застосування норм права касаційними судами;
- діє як суд апеляційної інстанції у справах, розглянутих Верховним Судом як судом першої інстанції;
- аналізує судову статистику та вивчає судову практику, здійснює узагальнення судової практики;
- здійснює інші повноваження, визначені законом.

➤ Велика палата Верховного Суду є постійно діючим колегіальним органом Верховного Суду, до складу якого входить 21 суддя Верховного Суду.

➤ Судді Верховного Суду обираються до Великої палати зборами суддів відповідних касаційних судів із суддів таких касаційних судів.

➤ Кожен Касаційний суд у складі Верховного Суду обирає по п'ять суддів до Великої палати Верховного Суду. До складу Великої палати Верховного Суду також входить Голова Верховного Суду за посадою.

➤ Суддя Верховного Суду, обраний до Великої палати, здійснює повноваження судді Великої палати Верховного Суду впродовж трьох років (крім Голови Верховного Суду), але не більше двох термінів поспіль.

➤ Секретар Великої палати Верховного Суду обирається із суддів Великої палати терміном на три роки та звільняється з посади Великою палатою шляхом таємного голосування більшістю голосів.

➤ Звільнення з посади судді та припинення його повноважень, закінчення терміну, на який суддю обрано Секретарем Великої палати Верховного Суду чи до Великої палати, припиняє його повноваження як Секретаря Великої палати Верховного Суду.

РОЗДІЛ 4 КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

Ключові терміни: апарат Конституційного Суду України, Голова Конституційного Суду України, колегії Конституційного Суду України, конституційне звернення, конституційний контроль, конституційне подання, Конституційний Суд України, пленарне засідання Конституційного Суду України, постійні та тимчасові комісії, структура Конституційного Суду України, суддя Конституційного Суду України, форми звернення до Конституційного Суду України.

Конституційний Суд України є єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні, завданням якого є гарантування верховенства Конституції України як Основного закону держави на всій території України.

Відповідно до Конституції України суддею Конституційного Суду України може бути громадянин України, який на день призначення досяг віку сорока років, має вищу юридичну освіту і досвід роботи за фахом не менше ніж десять років, проживав в Україні впродовж останніх двадцяти років та володіє державною мовою.

Статус судді Конституційного Суду України визначається Конституцією та законами України. Повноваження судді Конституційного Суду України та його конституційні права і свободи не можуть бути обмежені при введенні воєнного чи надзвичайного стану в Україні або на окремій її території.

Основною формою роботи Конституційного Суду України є пленарні засідання, на яких цей орган:

- розглядає та дає висновки у справах за конституційними поданнями та конституційними зверненнями;
- затверджує положення про тимчасові комісії, а також персональний склад та голів.

Форми звернення до Конституційного Суду України – конституційні подання та конституційні звернення.

Функції Конституційного Суду України – це основні напрямки та види діяльності цього суду, що здійснюються відповідно до Конституції та законів України.

4.1. Історія становлення Конституційного Суду України

Конституційний Суд України

єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні, завданням якого є гарантування верховенства Конституції України як Основного закону держави на всій території України.

Американська система. Конституційність законів у процесі розгляду конкретних справ мають право перевіряти суди загальної юрисдикції та можуть визнавати певний закон неконституційним.

Якщо у подальшому така справа доходить до розгляду у Верховному Суді країни, рішення останнього щодо відповідності спірного закону конституції стає обов'язковим для всіх судів у державі.

У разі підтримки Верховним Судом рішення про неконституційність закону його застосування судами припиняється, а парламент такий закон відміняє.

2 системи конституційного контролю

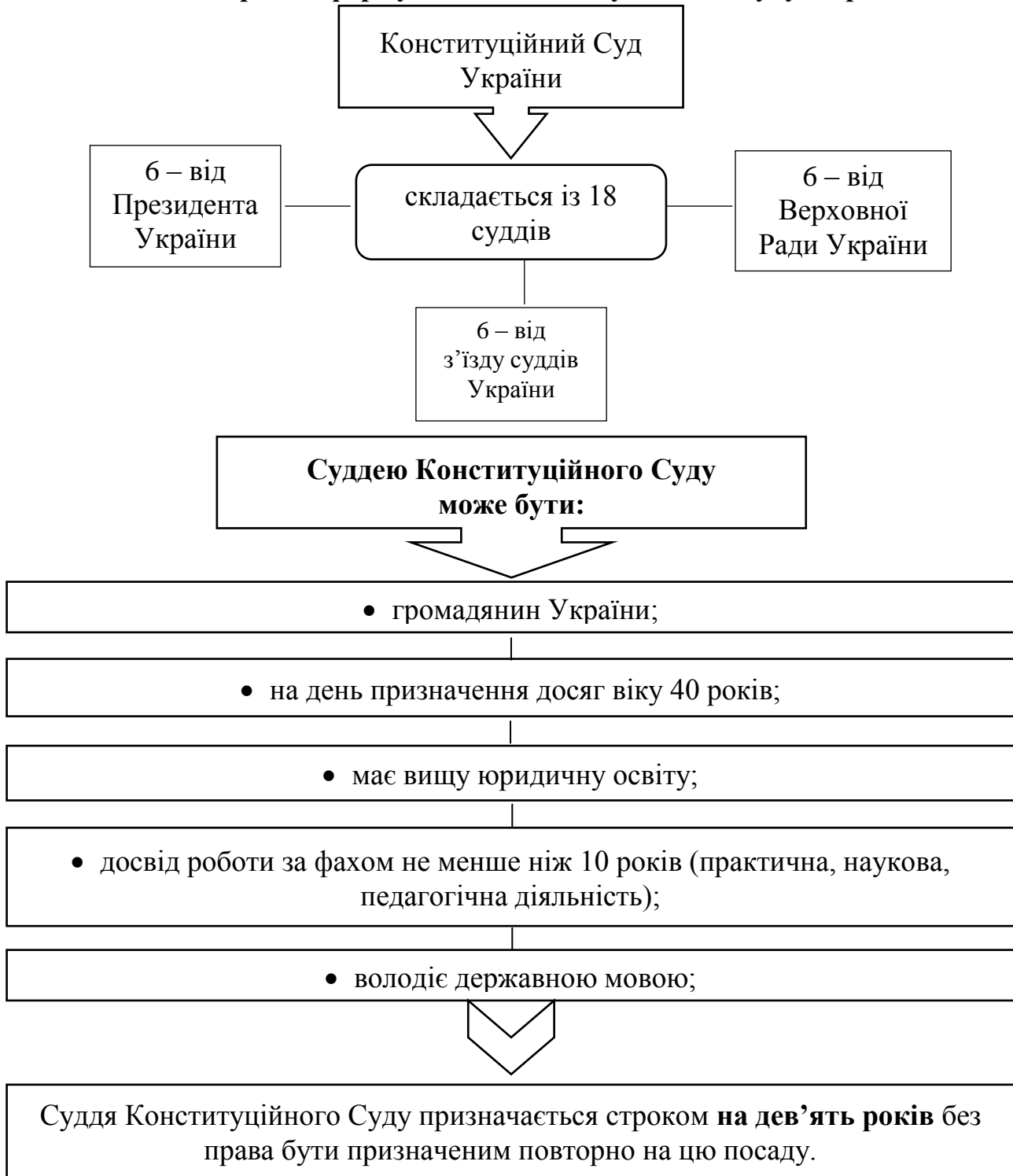
Європейська система. Передбачає вилучення повноважень про конституційність законів і підзаконних актів із компетенції загальних судів і створення в межах даної держави єдиного спеціального органу конституційного контролю (конституційної юрисдикції).

Конституцією України та Законом України «Про Конституційний Суд України» встановлений єдиний орган конституційної юрисдикції

Конституційний Суд України

В Україні склалася Європейська система конституційного контролю

4.2. Порядок формування Конституційного Суду України

**Призначення
Президентом
України**

Президент України проводить попередні консультації з Прем'єр-міністром України та Міністром юстиції України щодо кандидатур на посади суддів Конституційного Суду України.

У разі узгодження пропонованих кандидатур Президент України видає відповідний указ, що повинен бути скріплений підписами Прем'єр-міністра України та Міністра юстиції України.

**Призначення
Верховною
Радою
України**

Верховна Рада України призначає суддів Конституційного Суду України таємним голосуванням шляхом подання бюлетенів. Пропозиції щодо кандидатур на посади суддів вносить Голова ВРУ, а також може вносити не менше ніж $\frac{1}{4}$ народних депутатів України від конституційного складу ВРУ; при цьому депутат має право поставити підпис під пропозицією про висунення лише однієї кандидатури, і ці підписи депутатів не відкликаються.

Призначеними на посади суддів Конституційного Суду вважаються кандидати, які набрали найбільшу кількість голосів депутатів, але більше половини голосів депутатів від конституційного складу ВРУ.

**Призначення
з'їздом суддів
України**

З'їзд суддів України за пропозицією делегатів з'їзду відкритим голосуванням більшістю голосів визначає кандидатури на посади суддів Конституційного Суду України для включення в бюлетені для таємного голосування.

Призначеним на посади суддів Конституційного Суду вважається кандидат, який у результаті таємного голосування одержав більшість голосів від обраних делегатів з'їзду суддів України.

4.3. Повноваження Конституційного Суду України

Конституційний Суд України приймає рішення та дає висновки у справах щодо:

- конституційності законів та інших правових актів ВРУ, актів Президента України, актів КМУ, правових актів ВР АРК;
- відповідності Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість;
- додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту в межах, визначених Конституцією;
- відповідності проекту закону про внесення змін до Конституції України вимогам статей Конституції України;
- офіційного тлумачення Конституції та законів України;
- порушення ВР АРК Конституції України або законів України.

До повноважень Конституційного Суду України не належать

питання щодо законності актів органів державної влади, органів АРК та органів місцевого самоврядування, а також інші питання, віднесені до компетенції судів загальної юрисдикції.

Конституційний Суд України

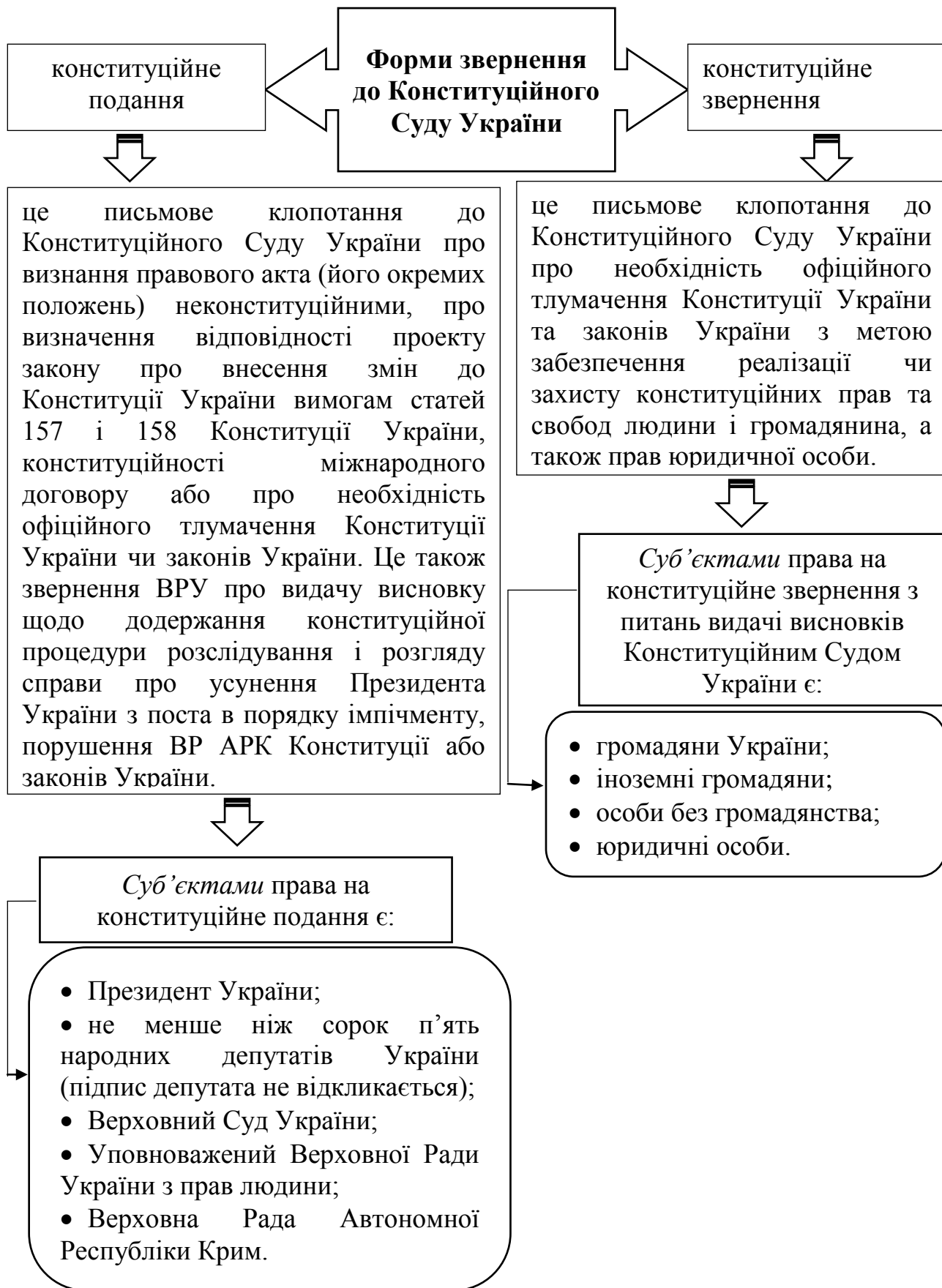
є колегіальним органом, тож основна його діяльність пов'язана з прийняттям певних юридичних рішень, що здійснюються на засіданнях та пленарних засіданнях Конституційного Суду України.

Основна форма роботи

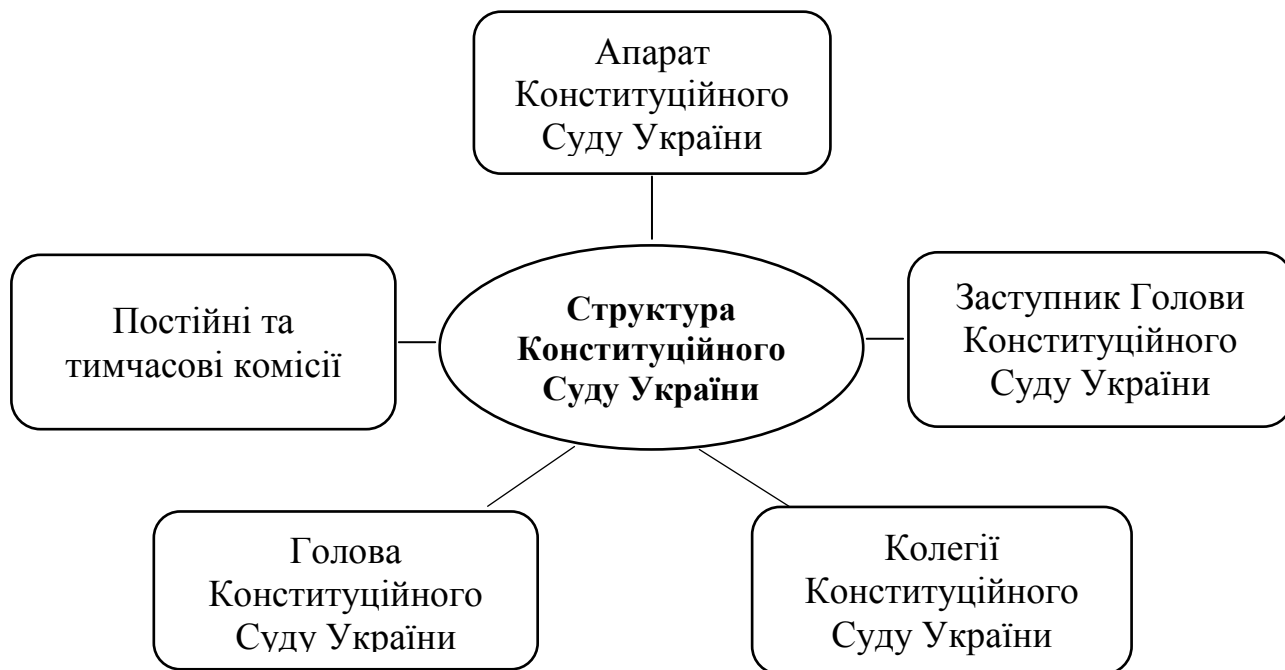
пленарні засідання, на яких цей орган:

- розглядає та дає висновки у справах за конституційними поданнями та конституційними зверненнями;
- затверджує положення про тимчасові комісії, а також їх персональний склад та голів.

4.4. Форми роботи, форми звернення до Конституційного Суду України

4.5. Структура Конституційного Суду України

До компетенції Конституційного Суду України *не входять питання щодо:*

- законності актів органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування та інші питання, віднесені до повноважень судів загальної юрисдикції.

Рішення і висновки Конституційного Суду України є обов'язковими до виконання на території України, остаточними і не можуть бути оскарженими.

Правові акти, визнані Конституційним Судом України неконституційними повністю або у певній частині, втрачають свою чинність із моменту ухвалення Конституційним Судом України відповідного рішення.

РОЗДІЛ 5

СТАТУС СУДДІВ. ДЕРЖАВНА СУДОВА АДМІНІСТРАЦІЯ УКРАЇНИ

Ключові терміни: апарат суду, Вища кваліфікаційна комісія суддів України, Вища рада юстиції України, Державна судова адміністрація України, завдання суддівського самоврядування, правовий статус судді, суддівське самоврядування, суддя.

Правовий статус суддів – це сукупність прав і обов’язків, закріплених у Конституції України, Законах України «Про судоустрій і статус суддів», «Про Конституційний Суд України, «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів». Правовий статус суддів єдиний для всіх суддів України незалежно від того, в якому суді вони працюють.

Єдність статусу суддів забезпечується єдиними вимогами до кандидатів на посаду судді, порядком їх призначення або обрання, незалежністю, самостійністю, недоторканністю, неприпустимістю втручання в їх діяльність.

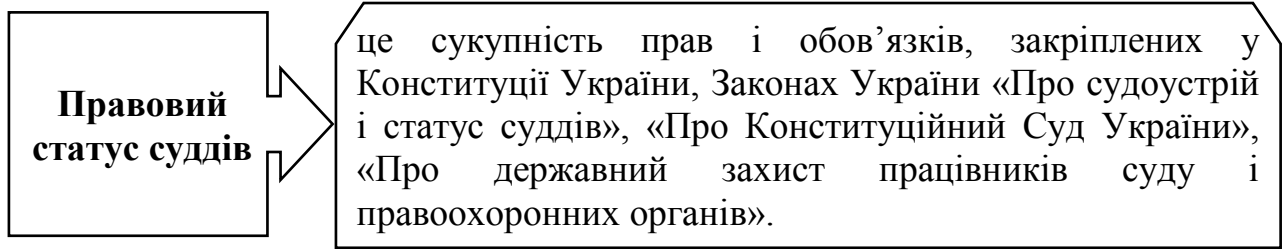
Стаття Закону України «Про судоустрій і статус суддів» установлює вичерпний перелік підстав притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності. Підстави дисциплінарної відповідальності судді – істотні порушення норм процесуального права, пов’язані з безпідставною відмовою особі у доступі до правосуддя, порушення вимог розподілу та реєстрації справ, правил підсудності чи підвідомчості, необґрунтоване вжиття заходів забезпечення позову.

Суддівське самоврядування – це самостійне колективне вирішення судьями питань внутрішньої діяльності судів.

Державна судова адміністрація України здійснює організаційне забезпечення діяльності органів судової влади і є підзвітною з’їзду суддів України.

Вища Рада юстиції є незалежним колегіальним органом, основним завданням якого є формування високопрофесійного суддівського корпусу, а також прийняття рішень стосовно порушень судьями і прокурорами вимог щодо несумісності та у межах своєї компетенції – про їх дисциплінарну відповідальність.

5.1. Поняття статусу суддів, гарантії їх незалежності та недоторканності

Незалежність судді

полягає в тому, що суддя у своїй діяльності щодо здійснення правосуддя є незалежним від будь-якого незаконного впливу, тиску або втручання і керується при цьому виключно принципом верховенства права.

Незалежність судді забезпечується:

- особливим порядком його призначення, обрання, притягнення до відповідальності та звільнення;
- недоторканністю та імунітетом судді;
- незмінюваністю суддів;
- порядком здійснення правосуддя, визначеним процесуальним законом, таємницею ухвалення судового рішення;
- заборонаю втручання у здійснення правосуддя;
- відповідальністю за неповагу до суду чи судді;
- окремим порядком фінансування та організаційного забезпечення діяльності судів, установленим законом;
- належним матеріальним та соціальним забезпеченням судді;
- функціонуванням органів суддівського самоврядування;
- визначеними законом засобами забезпечення особистої безпеки судді, членів його сім'ї, майна, а також іншими засобами їх правового захисту;
- правом судді на відставку.

Недоторканність судді

полягає у тому, що суддя не може бути без згоди Верховної Ради України затриманий або заарештований.

5.2. Вимоги, що ставляться до суддів

Вимоги до кандидатів на посаду судді

На посаду судді може бути рекомендований громадянин України, не молодший двадцяти п'яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж роботи в галузі права не менше ніж три роки, проживає в Україні не менше ніж десять років та володіє державною мовою.

Вищою юридичною освітою вважається юридична освіта, здобута в Україні за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста або магістра, а також вища юридична освіта, здобута в іноземних державах, але визнана в Україні в установленому законом порядку.

Стажем роботи в галузі права вважається стаж роботи особи за спеціальністю після здобуття нею вищої юридичної освіти за освітньо-кваліфікаційним рівнем не нижче спеціаліста.

Не можуть бути суддею:

- громадяни, визнані судом обмежено дієздатними або недієздатними;
- громадяни, які мають хронічні психічні чи інші захворювання, що перешкоджають виконанню функцій зі здійснення правосуддя;
- громадяни, які мають незняту чи непогашену судимість.

**Вимоги
щодо несумісності
суддів:**

Перебування на посаді судді несумісне із зайняттям посади в будь-якому іншому органі державної влади, органі місцевого самоврядування та з представницьким мандатом.

У разі призначення судді членом Вищої Ради юстиції, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України він відряджається для роботи в цих органах на постійній основі. За членами цих органів – суддями – зберігаються гарантії матеріального, соціального та побутового забезпечення, передбачені законодавством для суддів.

Суддя не може належати до політичної партії чи професійної спілки, виявляти прихильність до них, брати участь у політичних акціях, мітингах, страйках. Перебуваючи на посаді, суддя не може бути кандидатом на виборні посади в органах державної влади (крім судової) та органах місцевого самоврядування, а також брати участь у передвиборчій агітації.

Суддя не має права поєднувати свою діяльність із підприємницькою або адвокатською діяльністю, будь-якою іншою оплачуваною роботою (крім викладацької, наукової і творчої діяльності), а також входити до складу керівного органу чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті отримання прибутку.

5.3. Порядок зайняття посади судді

Порядок зайняття посади судді:

Вища кваліфікаційна комісія суддів України на своєму веб-порталі та в газетах «Голос України» та «Урядовий кур'єр» оголошує про добір кандидатів на посаду судді.

Особи, які виявили бажання стати суддею, подають до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України відповідну заяву та необхідні документи.

Вища кваліфікаційна комісія суддів України стосовно цих осіб здійснює спеціальну перевірку.

Особи, які пройшли перевірку, складають іспит перед Вищою кваліфікаційною комісією суддів України на виявлення рівня загальних теоретичних знань у галузі права.

Кандидати, які успішно склали іспит, направляються для проходження спеціальної підготовки до Національної школи суддів України.

Спеціальна підготовка проводиться упродовж 6 місяців, на час якої за кандидатом зберігається основне місце роботи і виплачується стипендія в розмірі не менше ніж $\frac{2}{3}$ від посадового окладу судді місцевого суду загальної юрисдикції.

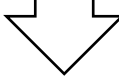
Кандидати, які успішно пройшли спеціальну підготовку, складають кваліфікаційний іспит перед Вищою кваліфікаційною комісією суддів України і на підставі визначеного рейтингу зараховуються до резерву на заміщення вакантних посад судді.

У разі відкриття вакантних посад суддів Вища кваліфікаційна комісія суддів України оголошує конкурс на заміщення таких посад серед резервістів і за його результатами проводить добір кандидатів на посаду судді та вносить їх кандидатури до Вищої ради юстиції.

Вища рада юстиції розглядає питання про призначення кандидата на посаду судді та в разі прийняття позитивного рішення вносить подання Президентові України про призначення кандидата на посаду судді.

Остаточне рішення про призначення кандидата на посаду судді на 5-річний термін приймає Президент України упродовж 30 днів із дня одержання подання.

**Порядок зайняття
посади судді
безстроково**

Суддя, 5-річний строк повноважень якого закінчився, може бути рекомендований Вищою комісією суддів України для обрання його Верховною Радою України на посаду судді безстроково.

Відповідний комітет Верховної Ради України приймає рішення щодо рекомендування або відмови у рекомендуванні про обрання кандидата на посаду судді безстроково та внесення цього рішення на розгляд Верховної Ради України.

Верховна Рада України приймає рішення про обрання кандидата або відмову в обранні на посаду судді безстроково.

5.4. Дисциплінарна відповідальність суддів

Суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження з *таких підстав* :

1. Умисне або внаслідок недбалості:

- незаконна відмова у доступі до правосуддя (зокрема, незаконна відмова у розгляді по суті позовної заяви, апеляційної, касаційної скарги тощо) або інше істотне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило учасниками судового процесу реалізацію наданих їм процесуальних прав та виконання процесуальних обов'язків або призвело до порушення правил підсудності чи підвідомчості;

- незазначення в судовому рішенні мотивів прийняття або відхилення аргументів сторін щодо суті спору;

- порушення засад гласності та відкритості судового процесу;

- порушення засад рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом, змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості;

- незабезпечення обвинуваченому права на захист, перешкоджання реалізації прав інших учасників судового процесу;

- порушення правил щодо відводу (самовідводу).

2. Безпідставне затягування або невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи упродовж терміну, встановленого законом, зволікання з виготовленням вмотивованого судового рішення, несвоєчасне надання суддею копії судового рішення для її внесення до Єдиного державного реєстру судових рішень.

3. Систематичне або грубе одноразове порушення правил суддівської етики, що підриває авторитет правосуддя, зокрема прояв неповаги під час здійснення судочинства до інших суддів, адвокатів, експертів, свідків чи інших учасників.

4. Умисне або у зв'язку з очевидною недбалістю допущення суддею, який брав участь в ухваленні судового рішення, порушення прав людини і основоположних свобод.

5. Розголошення суддею таємниці, що охороняється законом, зокрема таємниці нарадчої кімнати або інформації, що стала відомою судді під час розгляду справи у закритому судовому засіданні.

6. Неповідомлення суддею органів суддівського самоврядування та правоохоронних органів про випадок втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя, зокрема про звернення до нього учасників судового процесу чи інших осіб, включаючи осіб, уповноважених на виконання функцій держави, з приводу конкретних справ, що перебувають у провадженні судді, якщо таке звернення відбулося в інший, ніж передбачено процесуальним законодавством, спосіб упродовж п'яти днів після того, як йому стало відомо про такий випадок.

7. Неповідомлення або несвоєчасне повідомлення Ради суддів України про реальний чи потенційний конфлікт інтересів судді (крім випадків, коли конфлікт інтересів врегульовується в порядку, визначеному процесуальним законодавством).

8. Втручання у процес здійснення судочинства іншими судьями.

9. Неподання або несвоєчасне подання для подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в порядку, встановленому законодавством у сфері запобігання корупції.

10. Зазначення в декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, завідомо неправдивих відомостей або умисне незазначення відомостей, передбачених законодавством.

11. Використання статусу судді з метою незаконного отримання ним або третіми особами матеріальних благ або іншої вигоди, якщо таке правопорушення не містить складу злочину або кримінального проступку.

12. Допущення суддею недоброчесної поведінки, зокрема здійснення суддею або членами його сім'ї витрат, що перевищують доходи такого судді та доходи членів його сім'ї, встановлення невідповідності рівня життя судді задекларованим доходам.

13. Ненадання інформації або надання завідомо недостовірної інформації на законну вимогу члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та/або члена Вищої ради юстиції.

14. Визнання судді винним у вчиненні корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з корупцією, у випадках, установлених законом.

Догана

єдине дисциплінарне стягнення, яке може бути застосоване до суддів.

**Дисциплінарне провадження
щодо судді**

це процедура розгляду звернення з метою встановлення обставин, що можуть бути підставою дисциплінарної відповідальності судді:

дисциплінарне провадження щодо суддів місцевих та апеляційних судів здійснює Вища кваліфікаційна комісія суддів України;

дисциплінарне провадження щодо суддів вищих спеціалізованих судів та суддів Верховного Суду України здійснює Вища рада юстиції України.

5.5. Вища кваліфікаційна комісія суддів України

Вища кваліфікаційна комісія суддів України – це постійно діючий орган у системі судоустрою, до якого входять 14 осіб.

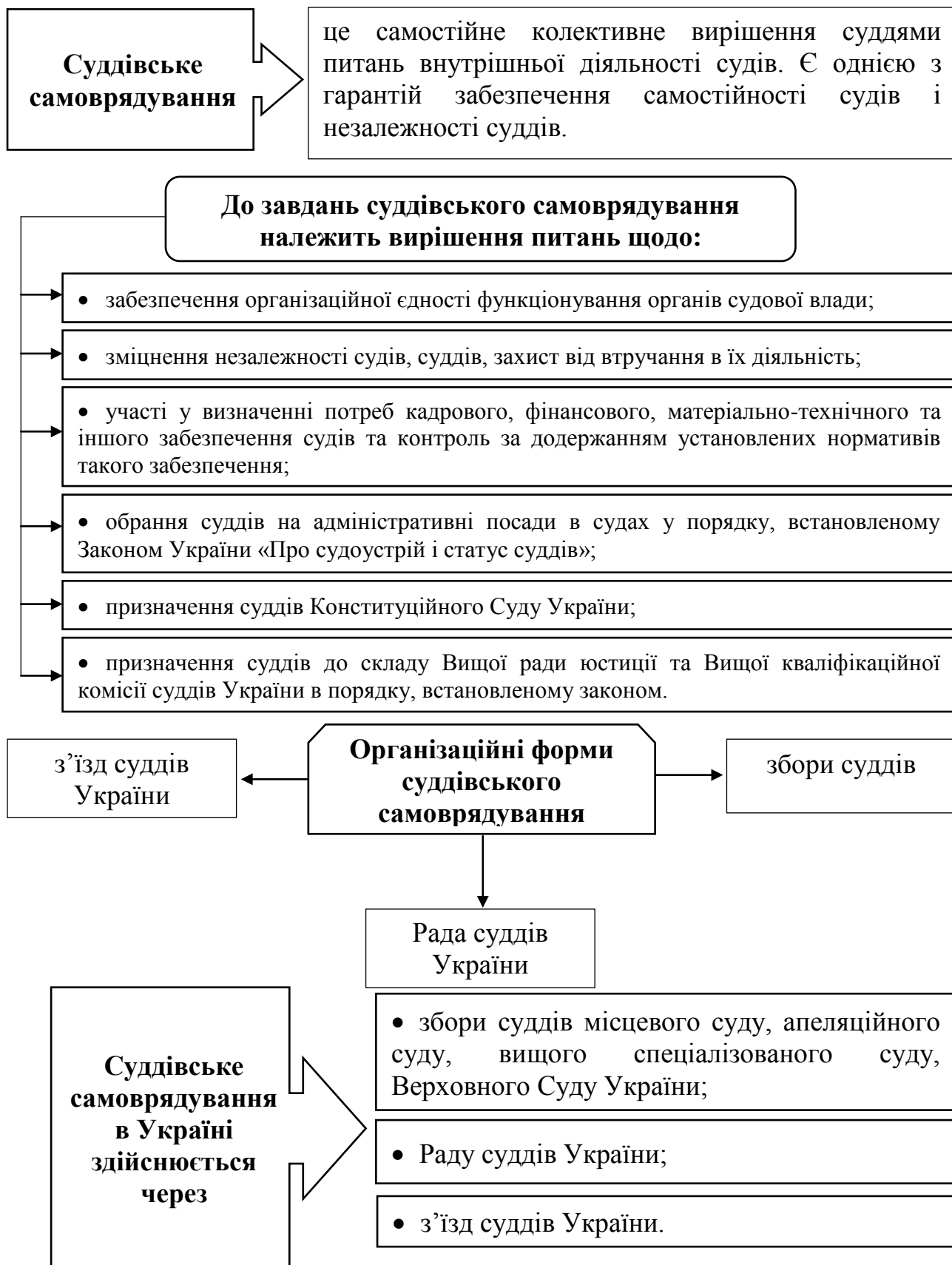
Вища кваліфікаційна комісія суддів України діє у складі двох палат — *кваліфікаційної та дисциплінарної*. До складу Комісії обираються (призначаються): з'їздом суддів України — по 4 члени дисциплінарної і кваліфікаційної палат із суддів; з'їздом представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ — по 1 члену; з'їздом адвокатів України — по 1 члену дисциплінарної та кваліфікаційної палат; Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини — 1 член дисциплінарної палати з осіб, які не є суддями; Головою Державної судової адміністрації України — 1 член кваліфікаційної палати з осіб, які не є суддями.

Повноваження Вищої кваліфікаційної комісії суддів України :

- веде облік даних про кількість посад суддів у судах загальної юрисдикції, зокрема вакантних;
- проводить добір кандидатів для призначення на посаду судді вперше, зокрема організовує проведення щодо них спеціальної перевірки відповідно до закону та приймає кваліфікаційний іспит;
- вносить до Вищої ради юстиції рекомендацію про призначення кандидата на посаду судді для подальшого внесення відповідного подання Президентіві України;
- надає рекомендацію про обрання на посаду судді безстроково або відмовляє у наданні такої рекомендації;
- вносить подання про переведення судді відповідно Закону;
- визначає потреби у державному замовленні на професійну підготовку кандидатів на посаду судді у Національній школі суддів України;
- приймає рішення за результатами дисциплінарного провадження і за наявності підстав застосовує дисциплінарне стягнення до суддів місцевих та апеляційних судів;
- затверджує порядок проходження спеціальної підготовки кандидатів на посаду судді;

- • проводить кваліфікаційне оцінювання суддів;
- • на підставі вмотивованого клопотання Генерального прокурора України приймає рішення про відсторонення судді від посади у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності;
- • розглядає в порядку дисциплінарного провадження звернення стосовно суддів місцевих та апеляційних судів із підстав, визначених статтею 92 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»;
- • забезпечує ведення суддівського досьє;
- • бере у межах компетенції участь у міжнародному співробітництві, зокрема встановлює зв'язки з іноземними закладами, установами та організаціями, проектами міжнародної технічної допомоги, є бенефіціаром міжнародної технічної допомоги, головним розпорядником міжнародної допомоги від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій;
- • здійснює інші повноваження, передбачені законом.

5.6. Органи суддівського самоврядування

5.7. Державна судова адміністрація України, її повноваження

• організовує роботу з ведення судової статистики, діловодства та архіву; контролює стан діловодства у судах загальної юрисдикції;

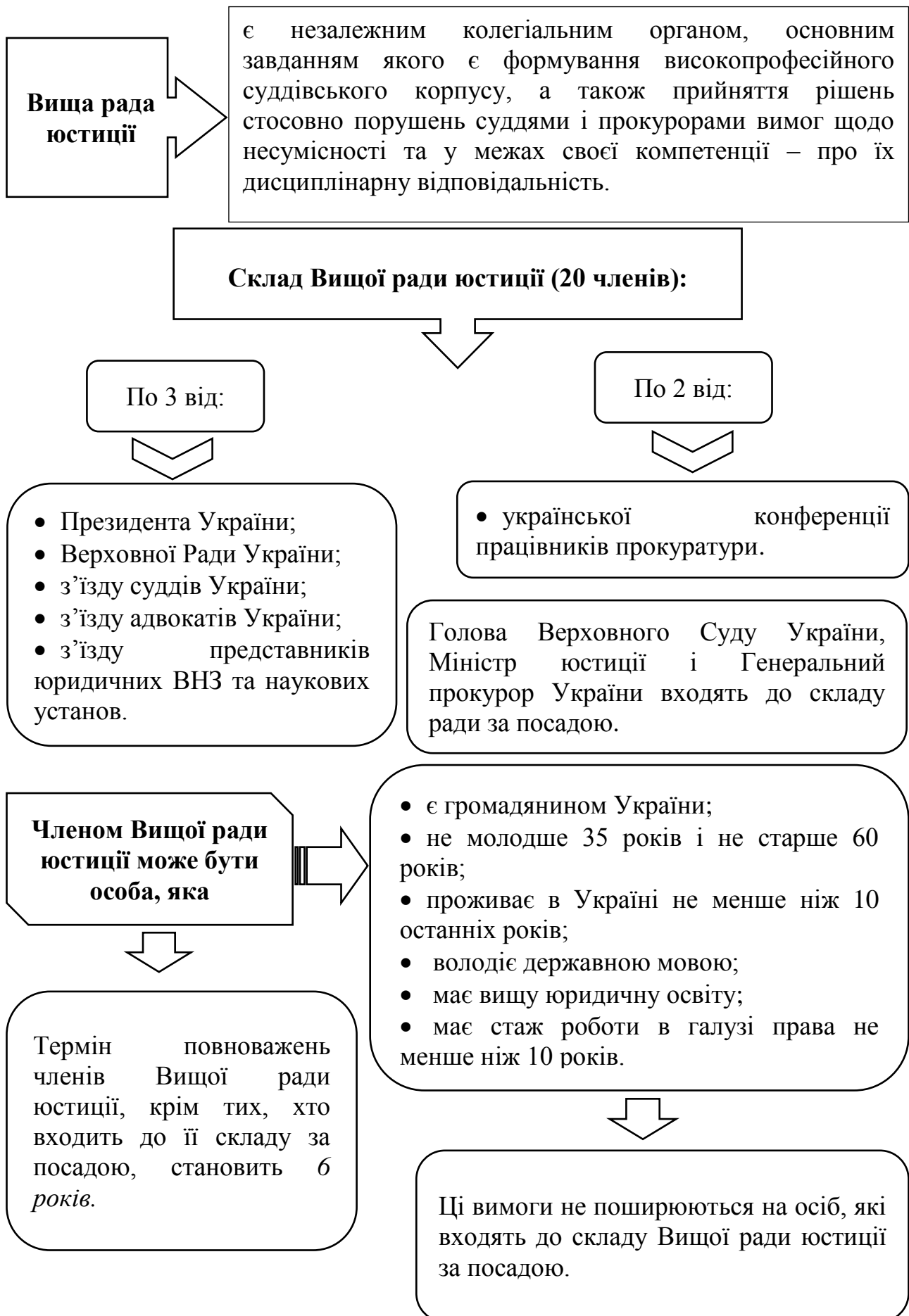
• готує матеріали для формування пропозицій щодо бюджету судів;

• організовує комп'ютеризацію судів для здійснення судочинства, діловодства, інформаційно-нормативного забезпечення судової діяльності та забезпечення функціонування автоматизованої системи документообігу в судах; забезпечує суди необхідними технічними засобами фіксування судового процесу в межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України на фінансування відповідних судів;

• взаємодіє з відповідними органами та установами, зокрема інших держав, з метою вдосконалення організаційного забезпечення діяльності судів;

• забезпечує ведення Єдиного державного реєстру судових рішень та Реєстру електронних адрес органів державної влади, їх посадових та службових осіб, забезпечує функціонування системи відеоконференц-зв'язку для участі осіб у засіданні суду в режимі відеоконференції та ін.

5.8. Вища рада юстиції

РОЗДІЛ 6 ПРОКУРАТУРА УКРАЇНИ

Ключові терміни: акти прокурорського реагування, завдання прокурорського нагляду, кадри органів прокуратури, принципи організації та діяльності органів прокуратури, прокуратура, прокурорський нагляд, функції прокуратури.

Закон України «Про прокуратуру», кримінально-процесуальне, цивільне процесуальне, адміністративне, трудове законодавства та інші становлять правову основу діяльності органів прокуратури України.

Завдання прокурорського нагляду, відповідно до законодавства України, – це захист від неправомірних посягань:

– закріплених Конституцією України незалежності республіки, суспільного та державного ладу, політичної та економічної систем, прав національних груп і територіальних утворень;

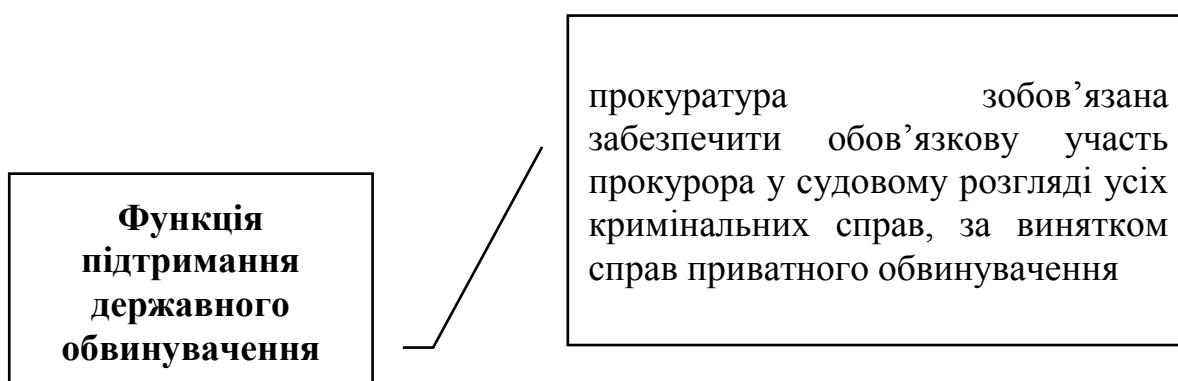
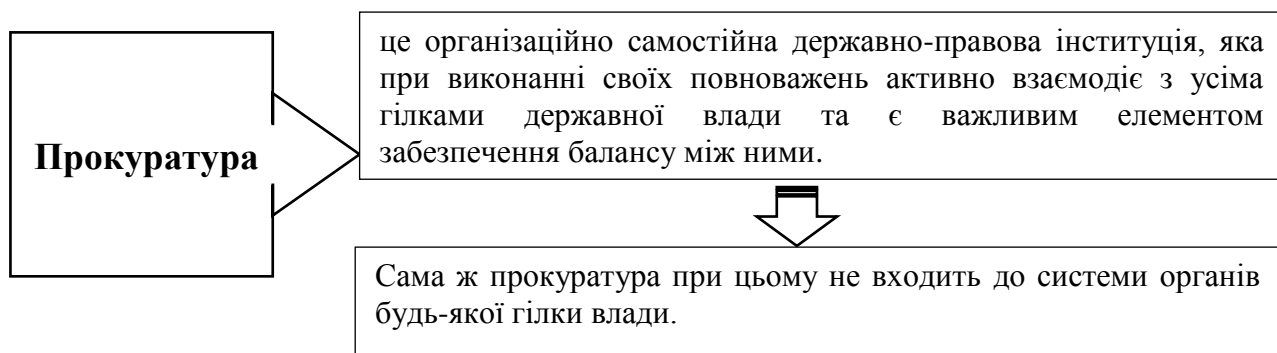
– гарантованих Конституцією, іншими законами України та міжнародними правовими актами соціально-економічних, політичних, особистих прав і свобод людини та громадянина;

– основ демократичного устрою державної влади, правового статусу місцевих Рад, органів самоорганізації населення.

Принципи організації та діяльності органів прокуратури, закріплені в Конституції України, Законі України «Про прокуратуру», інших законах, основоположні вимоги, що виражають призначення прокуратури у державі та суспільстві, її відмінність від інших державних органів, визначають завдання і повноваження прокурорів, а також характер і зміст їх діяльності.

Функції прокуратури – це основні напрямки діяльності прокуратури, що виражають її сутність та призначення.

6.1. Прокуратура у системі органів державної влади України. Характеристика основних функцій прокуратури

Прокуратура здійснює *представництво інтересів громадянина* в суді, якщо особа не спроможна самостійно захистити свої права через недосягнення повноліття, недієздатність або обмежену дієздатність.

Представництво інтересів громадянина

Представництво інтересів держави

прокуратура здійснює у разі порушення або загрози порушення таких інтересів, якщо захист цих інтересів не здійснюється уповноваженим на те органом.

Предметом *нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство* є додержання законів зазначеними органами, воно полягає у безумовному реагуванні на виявлені порушення закону під час кримінального провадження.

Нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство

Нагляд за додержанням законів під час виконання судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої

Предметом *нагляду за додержанням законів під час виконання судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, є додержання законності під час перебування осіб у місцях удержання затриманих, попереднього ув'язнення, в установах виконання покарань.*

6.2. Засади діяльності прокуратури

Діяльність прокуратури ґрунтується на засадах:

• верховенства права та визнання людини, її життя і здоров'я, честі та гідності, недоторканності й безпеки найвищою соціальною цінністю;

• законності, справедливості, неупередженості та об'єктивності;

• територіальності;

• презумпції невинуватості;

• незалежності прокурорів, що передбачає існування гарантій від незаконного політичного, матеріального чи іншого впливу на прокурора щодо прийняття ним рішень під час виконання службових обов'язків;

• політичної нейтральності прокуратури;

• недопустимості незаконного втручання прокуратури в діяльність органів законодавчої, виконавчої та судової влади;

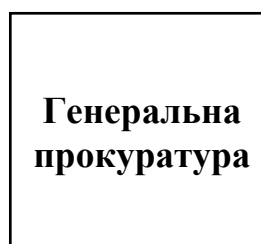
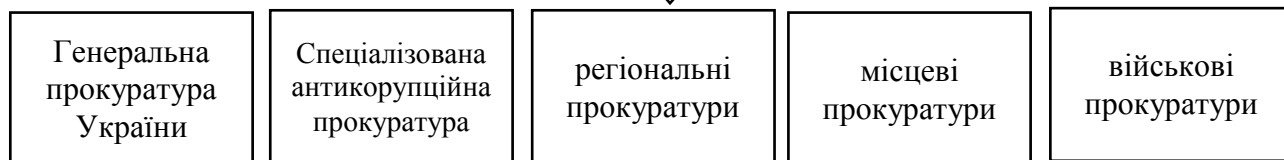
• поваги до незалежності суддів, що передбачає заборону публічного висловлювання сумнівів щодо правосудності судових рішень поза межами процедури їх оскарження у порядку, передбаченому процесуальним законом;

• прозорості діяльності прокуратури, що забезпечується відкритим і конкурсним зайняттям посади прокурора, вільним доступом до інформації довідкового характеру, наданням на запити інформації, якщо законом не встановлено обмежень щодо її надання;

• неухильного додержання вимог професійної етики та поведінки.

6.3. Система і структура органів прокуратури

Прокуратура України – це єдина система органів, яку становлять:

організовує та координує діяльність усіх органів прокуратури з метою забезпечення ефективного виконання функцій прокуратури. Генеральну прокуратуру України очолює Генеральний прокурор України;

термін повноважень Генерального прокурора України становить *п'ять років*. Одна й та сама особа не може бути призначена на посаду Генерального прокурора України більше ніж на один термін.

Генеральний прокурор України :

• представляє прокуратуру у зносинах з органами державної влади, іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, особами, підприємствами, установами та організаціями, а також прокуратурами інших держав та міжнародними організаціями;

• організовує діяльність органів прокуратури України, зокрема визначає межі повноважень Генеральної прокуратури України, регіональної та місцевих прокуратур у частині виконання конституційних функцій;

• призначає прокурорів на адміністративні посади та звільняє їх з адміністративних посад у випадках та порядку, встановлених Законом України «Про прокуратуру»;

• у встановленому Законом України «Про прокуратуру» порядку на підставі рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів приймає рішення про застосування до прокурора Генеральної прокуратури України, прокурора регіональної чи місцевих прокуратур дисциплінарного стягнення або щодо неможливості подальшого перебування їх на посаді прокурора;

- • у десятиденний термін із дня вивільнення посади повідомляє Кваліфікаційно-дисциплінарну комісію прокурорів про наявність вакантної або тимчасово вакантної посади у Генеральній прокуратурі України;
- • здійснює розподіл обов'язків між першим заступником та заступниками Генерального прокурора України;
- • затверджує акти з питань щодо внутрішньої організації діяльності органів прокуратури;
- • забезпечує виконання вимог щодо підвищення кваліфікації прокурорів Генеральної прокуратури України;
- • затверджує загальні методичні рекомендації для прокурорів із метою забезпечення однакового застосування норм законодавства України під час здійснення прокурорської діяльності;
- • призначає на посади та звільняє з посад прокурорів Генеральної прокуратури України у випадках та порядку, встановлених Законом України «Про прокуратуру»;
- • виконує інші повноваження, передбачені Законом України «Про прокуратуру» та іншими законами України.

У Генеральній прокуратурі України утворюється (на правах самостійного структурного підрозділу) *Спеціалізована антикорупційна прокуратура*, на яку покладаються **такі функції:**

- здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування Національним антикорупційним бюро України;
- підтримання державного обвинувачення у відповідних провадженнях;
- представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, передбачених Законом України і пов'язаних із корупційними або зв'язаними з корупцією правопорушеннями.

Регіональні прокуратури

до них належать прокуратури областей, Автономної Республіки Крим, міст Києва і Севастополя;

регіональну прокуратуру очолює *керівник регіональної прокуратури* – прокурор області, АР Крим, міст Києва і Севастополя, який має першого заступника та не більше трьох заступників.

Місцеві прокуратури

перелік і територіальна юрисдикція місцевих прокуратур визначається в Додатку до Закону України «Про прокуратуру»;

місцеву прокуратуру очолює *керівник місцевої прокуратури*, який має першого заступника та не більше двох заступників.

6.4. Кадри органів прокуратури

Прокурором місцевої прокуратури може бути призначена особа, яка:

- є громадянином України;
- володіє державною мовою;
- має вищу юридичну освіту;
- має стаж роботи в галузі права не менше ніж 2 роки.

Прокурором регіональної прокуратури може бути призначена особа, яка:

- є громадянином України;
- володіє державною мовою;
- має вищу юридичну освіту;
- має стаж роботи в галузі права не менше ніж 3 роки.

Прокурором Генеральної прокуратури може бути призначена особа, яка:

- є громадянином України;
- володіє державною мовою;
- має вищу юридичну освіту;
- має стаж роботи в галузі права не менше ніж 5 років.

Військовим прокурором можуть бути:

- громадяни з офіцерів, які проходять військову службу або перебувають у запасі та мають вищу юридичну освіту, за умови укладення ними контракту про проходження служби осіб офіцерського складу у військовій прокуратурі.

**Для участі в доборі кандидатів на посаду прокурора
особа подає:**

- письмову заяву про участь у доборі кандидатів на посаду прокурора;
- копію паспорта громадянина України;
- анкету кандидата на посаду прокурора, що містить інформацію про особу та автобіографію;
- копію документів про освіту, науковий ступінь, вчене звання;
- медичну довідку про стан здоров'я за формою, затвердженою центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я;
- копію військового квитка (для військовослужбовців або військовозобов'язаних);
- довідку про допуск до державної таємниці (у разі його наявності);
- письмову згоду на збирання, зберігання та використання інформації про неї з метою оцінювання готовності особи на посаду прокурора та проведення щодо неї спеціальної перевірки;
- декларацію про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за минулий рік за формою, встановленою Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції».

Добір кандидатів на посаду прокурора здійснюється на конкурсній основі за результатами кваліфікаційного іспиту, який проводить **Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів**, до складу якої входить *11 членів*:

- п'ять прокурорів, яких призначає Всеукраїнська конференція працівників прокуратури;
- дві особи (вчених), яких призначає з'їзд представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ;
- одна особа (адвокат), яку призначає з'їзд адвокатів України;
- три особи призначає Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.

Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів також розглядає заяви про вчинення прокурором дисциплінарного проступку та здійснює дисциплінарне провадження.

6.5. Дисциплінарна відповідальність прокурорів

Підстави для притягнення прокурора до дисциплінарної відповідальності:

- невиконання чи неналежне виконання службових обов'язків;
- необґрунтоване зволікання з розглядом звернення;
- розголошення таємниці, що охороняється законом, яка стала відомою прокуророві під час його виконання повноважень;
- порушення встановленого законом порядку подання декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру;
- вчинення дій, що порочать звання прокурора і можуть викликати сумнів у його об'єктивності, неупередженості та незалежності, у чесності та непідкупності органів прокуратури;
- систематичне (два і більше разів упродовж одного року) або одноразове грубе порушення правил прокурорської етики;
- порушення правил внутрішнього службового розпорядку;
- втручання чи будь-який інший вплив прокурора у випадках чи порядку, не передбачених законодавством, у службову діяльність іншого прокурора, службових, посадових осіб чи суддів, зокрема шляхом публічних висловлювань стосовно їх рішень, дій чи бездіяльності, за відсутності при цьому ознак адміністративного чи кримінального правопорушення;
- публічне висловлювання, яке є порушенням презумпції невинності.

Виправдання особи або закриття стосовно неї судом кримінального провадження *не може бути підставою для притягнення до дисциплінарної відповідальності* прокурора, крім випадків умисного порушення ним вимог законодавства чи неналежного виконання службових обов'язків.

РОЗДІЛ 7 ОРГАНИ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Ключові терміни: Міністерство внутрішніх справ України, Національна поліція, органи внутрішніх справ, основні завдання органів внутрішніх справ, основні функції органів внутрішніх справ, система органів внутрішніх справ, структура органів внутрішніх справ.

Органи внутрішніх справ – це правоохоронні органи державної виконавчої влади, підпорядковані Міністерству внутрішніх справ, що забезпечують дотримання законності і правопорядку, боротьбу зі злочинністю, захист від протиправних посягань на права і свободи людини і громадянина, власність, навколишнє природне середовище, інтереси суспільства і держави.

Національна поліція України – центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічного порядку та громадської безпеки. Діяльність Національної поліції спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через міністра внутрішніх справ згідно із законом.

Поліція призначена для захисту життя, здоров'я, прав і свобод громадян України, іноземних громадян, осіб без громадянства; для протидії злочинності, охорони громадського порядку, власності та для забезпечення громадської безпеки.

У процесі своєї діяльності органи внутрішніх справ взаємодіють із іншими судовими і правоохоронними органами. При цьому необхідно мати на увазі, що саме на органи внутрішніх справ законом покладено найбільше коло завдань у сфері реалізації державної політики у боротьбі зі злочинністю та охороні широкого кола суспільних відносин від протиправних посягань. Саме ці обставини й обумовлюють їх провідне місце у системі правоохоронних органів.

7.1. Органи внутрішніх справ: їх завдання, функції та структура

Органи внутрішніх справ

це правоохоронні органи державної виконавчої влади, підпорядковані Міністерству внутрішніх справ, що забезпечують дотримання законності і правопорядку, боротьбу зі злочинністю, захист від протиправних посягань на права і свободи людини і громадянина, власність, навколишнє природне середовище, інтереси суспільства і держави.

Основні завдання органів внутрішніх справ:

• забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав, свобод і законних інтересів;

• реалізація державної політики боротьби із злочинністю. З цією метою здійснюються профілактичні та оперативно-розшукові заходи щодо запобігання, виявлення, припинення та розкриття злочинів;

• профілактика правопорушень. МВС та його підрозділи на місцях вносять до центральних та місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій подання про необхідність усунення причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень, організують серед населення роз'яснювальну роботу з питань охорони громадського порядку й боротьби зі злочинністю;

• охорона та забезпечення громадського порядку. Органи внутрішніх справ мають відповідні повноваження у сфері забезпечення охорони правопорядку на вулицях, майданах, у парках, скверах та інших громадських місцях; у сфері здійснення контролю за виконанням правил перебування в Україні іноземців та осіб без громадянства;

• виявлення та розслідування злочинів;

• охорона прав та законних інтересів громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності.

Основні функції органів внутрішніх справ

Адміністративна

Полягає у розпорядчо-виконавчій діяльності щодо організації та здійснення охорони громадського порядку і громадської безпеки, дозвільно-ліцензійній діяльності.

Профілактична

Полягає у попередженні злочинів та інших правопорушень, виявленні причин і умов, що їм сприяють.

Полягає у виявленні інформації про скоєні або ті, що готуються, злочини, чи про осіб, що ухиляються від органів розслідування або відбування покарання та затримання цих осіб. Здійснюється відповідно до Закону «Про оперативно-розшукову діяльність».

Оперативно-розшукова

Кримінально-процесуальна

Полягає у проведенні досудового розслідування діянь, що містять ознаки кримінального правопорушення, розслідування яких покладене законом на органи внутрішніх справ.

Полягає у виконанні адміністративних стягнень.

Виконавча

Охоронна

Полягає в охороні на договірних засадах майна усіх видів власності юридичних і фізичних осіб.

Полягає у здійсненні нагляду за особами із антисоціальною поведінкою, що перебувають на обліку.

Контрольно-наглядова

Екологічна

Полягає у нагляді та контролі за перевезенням екологічно небезпечних вантажів.

7.2. Міністерство внутрішніх справ: завдання та повноваження

Основні завдання МВС:

- вирішення питань щодо державного управління у сфері внутрішніх справ;
- забезпечення нормативно-правового регулювання діяльності органів внутрішніх справ;
- організація взаємодії та визначення пріоритетів діяльності органів внутрішніх справ;
- інформування та надання роз'яснень щодо реалізації державної політики у сфері внутрішніх справ;
- узагальнення практики застосування законодавства у сфері внутрішніх справ, розроблення пропозицій щодо його вдосконалення та внесення їх у встановленому порядку на розгляд КМУ;
- забезпечення здійснення соціального діалогу у сфері внутрішніх справ.

Функції МВС України

МВС України відповідно до покладених на нього завдань:

- забезпечує реалізацію державної політики щодо боротьби із злочинністю;
- визначає основні напрями діяльності підпорядкованих йому органів, підрозділів, установ та ефективні засоби і методи виконання покладених на них завдань;
- організовує роботу органів внутрішніх справ, пов'язану з охороною громадського порядку, запобіганням адміністративним правопорушенням, їх припиненням та забезпеченням провадження у справах про ці правопорушення, розгляд яких законом покладено на ці органи;
- організовує здійснення органами внутрішніх справ профілактичних та оперативно-розшукових заходів щодо запобігання злочинам, їх виявлення, припинення і розкриття, провадження дізнання та попереднього (досудового) слідства у справах про злочини, розслідування яких законом покладено на ці органи;
- здійснює у випадках, передбачених законодавством України, спеціальні заходи щодо забезпечення безпеки працівників суду, органів прокуратури, внутрішніх справ, митних органів, органів державної податкової служби, державної контрольно-ревізійної служби, рибоохорони, державної лісової охорони, Антимонопольного комітету України, їх близьких родичів, а також осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві;

• виявляє, розкриває і розслідує злочини, що мають міжрегіональний і міжнародний характер, веде боротьбу з організованою злочинністю, наркобізнесом та злочинами у сфері економіки;

• бере участь у наукових, кримінологічних і соціологічних дослідженнях, розробленні на основі їх результатів державних програм боротьби зі злочинністю й охорони громадського порядку;

• забезпечує профілактику правопорушень, вносить центральним і місцевим органам виконавчої влади, підприємствам, установам та організаціям подання щодо усунення причин і умов, що сприяють вчиненню правопорушень, організовує проведення серед населення роз'яснювальної роботи з питань охорони громадського порядку й боротьби зі злочинністю;

• вживає разом з іншими державними органами заходів щодо запобігання дитячій безпритульності та правопорушенням серед неповнолітніх;

• організовує і проводить розшук громадян у випадках, передбачених законодавством України та міжнародними договорами;

• організовує інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів внутрішніх справ, формує центральні довідково-інформаційні фонди, веде оперативно-пошуковий та криміналістичний облік, у межах своїх повноважень складає державну статистичну звітність;

• організовує проведення усіх видів експертизи у кримінальних справах та криміналістичних досліджень за матеріалами оперативно-розшукової діяльності, забезпечує в установленому порядку участь спеціалістів експертної служби у слідчих діях, організовує проведення на договірних засадах відповідних видів експертизи й досліджень на замовлення фізичних і юридичних осіб;

• бере участь у ресоціалізації осіб, які звільнилися з місць позбавлення волі та інші функції.

**Права
МВС
України**

МВС України має право:

• представляти Кабінет Міністрів України за його дорученням у міжнародних організаціях та під час укладання міжнародних договорів;

• одержувати в установленому законодавством порядку від центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій інформацію, документи і матеріали, необхідні для виконання покладених на нього завдань;

• перевіряти додержання центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами й організаціями та громадянами правил безпеки дорожнього руху, дозвільної системи;

• займатися відповідно до законодавства господарською діяльністю;

• скликати в установленому порядку наради з питань, що належать до його компетенції;

• залучати спеціалістів центральних та місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками) для розгляду питань, що належать до його компетенції.

До загальної структури МВС входять:

• апарат Міністерства внутрішніх справ України;

• Головний центр із надання сервісних послуг та центри з надання сервісних послуг як територіальні органи Міністерства внутрішніх справ;

• навчальні заклади та науково-дослідні установи;

• заклади охорони здоров'я, підприємства, установи та організації, що належать до сфери управління Міністерства внутрішніх справ.

7.3. Поліція та її підрозділи

Національна поліція України

центральный орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічного порядку та громадської безпеки. Діяльність Національної поліції спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ згідно із законом.

Завдання Національної поліції України

Завданням Національної поліції є реалізація державної політики у сферах:

- забезпечення громадської безпеки та публічного порядку;
- охорони та захисту прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
- протидії злочинності;
- надання в межах, визначених законом, послуг із допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або інших надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги (поліцейські послуги).

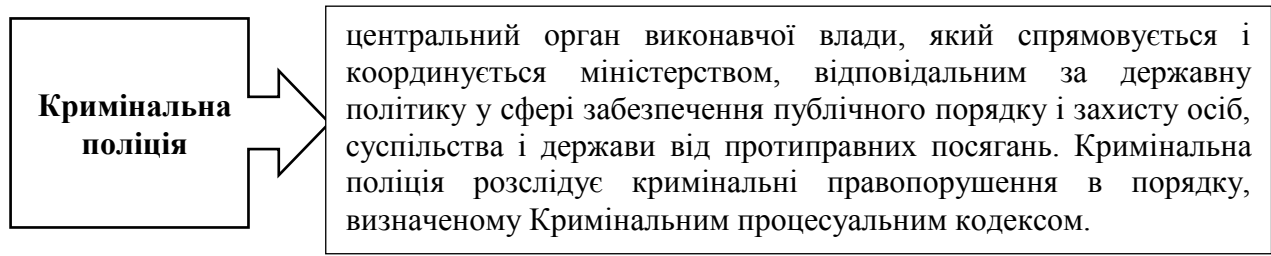

Поліцейський

це громадянин України, який склав Присягу поліцейського, проходить службу на відповідних посадах у поліції і йому присвоєно спеціальне звання поліції. Поліцейський має службове посвідчення та жетон з індивідуальним особистим номером. Зразки та порядок видання службових посвідчень та особистих номерних жетонів затверджує Міністр внутрішніх справ України.

У складі Національної поліції функціонують:

Кримінальна поліція

Кіберполіція – це структурний підрозділ Національної поліції України, який діє у складі кримінальної поліції та спеціалізується на попередженні, виявленні, припиненні та розкритті кримінальних правопорушень, механізмів підготовки, вчинення або приховування яких передбачає використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), телекомунікаційних та комп'ютерних інтернет-мереж і систем.

Бюро протидії наркозлочинності є ще одним етапом у процесі формування нової системи Національної поліції. Основна функція БПН — боротьба з розповсюдженням наркотиків на всіх рівнях, а також збір та обробка інформації для кримінального переслідування винних у наркозлочинах.

Патрульна поліція

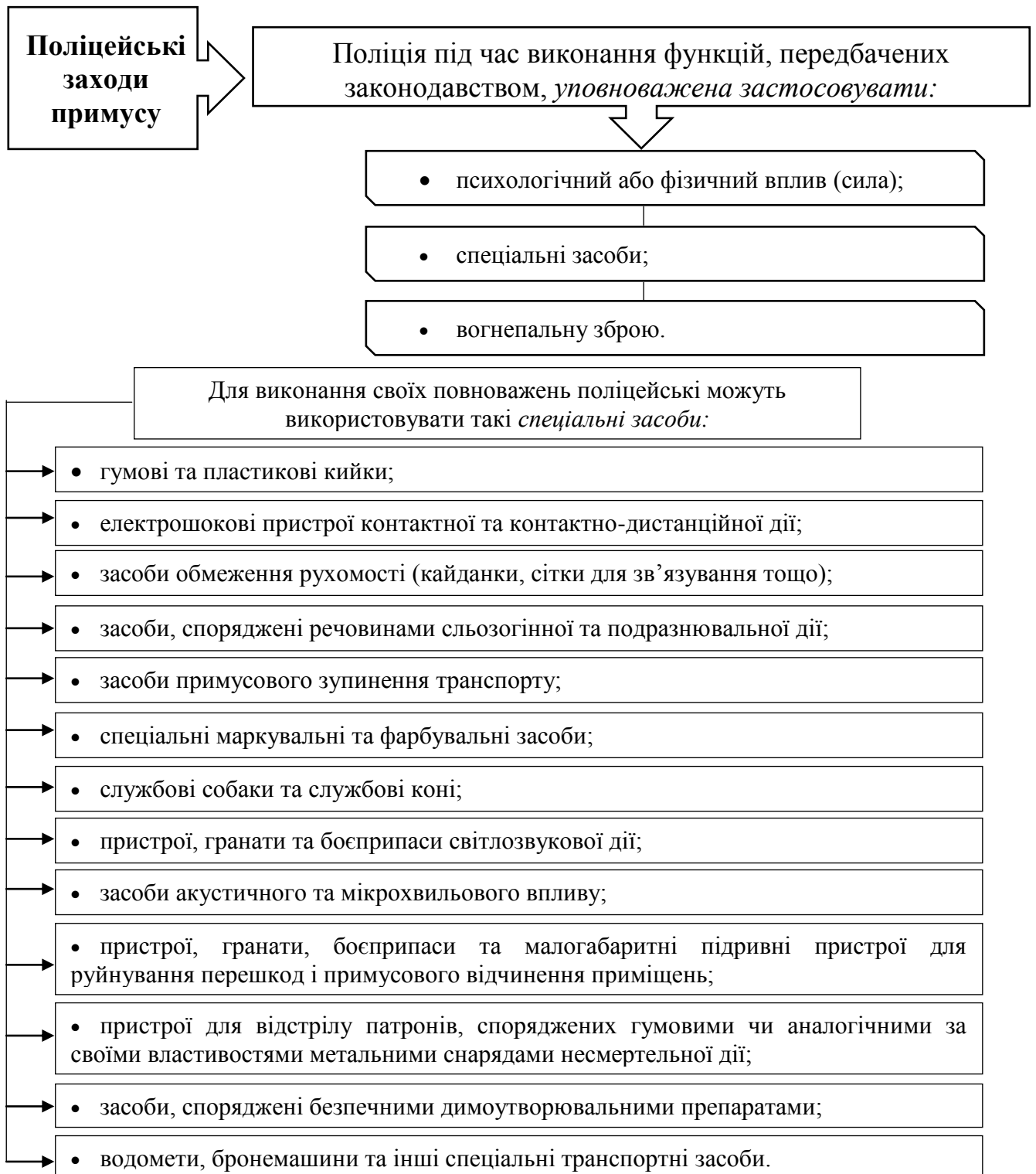
виконує функції з підтримання громадського порядку і забезпечення безпеки на вулицях міст і на дорогах, а також профілактику злочинів шляхом механізованого або пішого патрулювання. У її складі діють:

До обов'язків патрульних поліцейських належить надання інформації пішоходам та водіям транспортних засобів, перевірка і фіксація будь-яких порушень законодавства, виписування штрафів. Поліцейські зобов'язані оперативно реагувати на правопорушення, виїжджати на місце подій і ретельно вивчати скарги громадян. Стосується це також побутових правопорушень (зокрема домашнього насильства); невідкладної допомоги потерпілим від суспільно небезпечних діянь, нещасних випадків з особами з обмеженими фізичними можливостями. Окрім прямих обов'язків, патрульні поліцейські повинні вміти надавати першу медичну допомогу та консультувати громадян.

- піші патрулі;
- автомобільні патрулі;
- мотопатрулі;
- кінний патруль для паркових зон;
- річковий патруль.

Кожен патрульний має нагрудну камеру та планшет, через який з бази даних він відразу на місці може дізнатися всю потрібну інформацію про водія-порушника. Також через планшет патрульний заповнює протоколи за шаблоном: досить зазначити номер статті та прізвище з ім'ям водія, а все інше заповнюється автоматично. Таким чином, процес швидкий і не затягується, на все витрачається п'ять хвилин. Після цього порушник одержує електронний протокол та квитанцію або за бажанням зможе розплатитися банківською картою на місці.

РОЗДІЛ 8 СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Ключові терміни: Служба безпеки України (СБУ), завдання СБУ, повноваження СБУ, система СБУ, функції СБУ.

Служба безпеки України – це державний правоохоронний орган спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку України і підпорядкований Президенту України.

Завдання СБУ – захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, наукового-технічного й оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань із боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці.

До функцій СБУ необхідно відносити: інформаційно-аналітичну, контррозвідувальну, кримінально-процесуальну, профілактичну, охоронну, функцію сприяння СБУ іншим правоохоронним органам їх діяльності.

Систему СБУ складають:

- Центральне управління СБУ;
- підпорядковані йому регіональні органи;
- органи військової контррозвідки;
- військові формування;
- навчальні, науково-дослідні та інші заклади СБУ.

Постійний контроль за діяльністю СБУ здійснюється Верховною Радою України і спеціально призначеними Президентом України посадовими особами.

8.1. Завдання і функції СБУ

Служба безпеки України

це державний правоохоронний орган спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку України.

Завданням Служби безпеки України є захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного й оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці.

Основні функції Служби безпеки України

Полягає у здійсненні відповідної роботи з метою ефективного проведення внутрішньої і зовнішньої діяльності, вирішення проблем оборони та інших питань, пов'язаних із національною безпекою України.

Інформаційно-аналітична

Контррозвідувальна

Полягає у проведенні спеціальних заходів, пов'язаних із забезпеченням охорони державних інтересів у сфері зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної діяльності, оборонного комплексу, захистом державного суверенітету від будь-яких форм розвідувально-підривної

Полягає у виявленні, припиненні, розкритті і розслідуванні злочинів, віднесених законодавством до компетенції СБУ.

Кримінально-процесуальна

Профілактична

Полягає у здійсненні профілактики правопорушень у сфері державної безпеки.

Полягає у здійсненні заходів щодо забезпечення охорони державної таємниці, захисту особистої безпеки громадян та осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, забезпечення засекреченим і шифрованим зв'язком державних органів України і відповідних посадових осіб.

Охоронна

8.2. Система і структура СБУ

Систему Служби безпеки України складають:

8.3. Повноваження СБУ

Служба безпеки України відповідно до своїх основних завдань зобов'язана:

• здійснювати інформаційно-аналітичну роботу в інтересах ефективного проведення органами державної влади та управління України внутрішньої і зовнішньої діяльності, вирішення проблем оборони, соціально-економічного будівництва, науково-технічного прогресу, екології та інших питань, пов'язаних із національною безпекою України;

• здійснювати заходи контррозвідального забезпечення дипломатичних представництв, консульських та інших державних установ, а також заходи, пов'язані з охороною державних інтересів у сфері зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної діяльності, безпекою громадян України за кордоном;

• виявляти, припиняти та розкривати кримінальні правопорушення, розслідування яких віднесено законодавством до компетенції Служби безпеки України, проводити їх досудове розслідування; розшукувати осіб, які переховуються у зв'язку із вчиненням зазначених кримінальних правопорушень;

• здійснювати контррозвідальні заходи з метою попередження, виявлення, припинення і розкриття будь-яких форм розвідально-підривної діяльності проти України;

• забезпечувати захист державного суверенітету, конституційного ладу і територіальної цілісності України від протиправних посягань з боку окремих осіб та їх об'єднань;

• здійснювати контррозвідальне забезпечення оборонного комплексу, Збройних сил України, інших військових формувань, дислокованих на території України, енергетики, транспорту, зв'язку, а також важливих об'єктів інших галузей господарства;

• брати участь у розробленні та здійсненні відповідно до Закону України «Про державну таємницю» й інших актів законодавства заходів щодо забезпечення охорони державної таємниці та здійснення контролю за додержанням порядку обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв, що містять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідальної діяльності, у сфері оборони країни; сприяти у порядку, передбаченому законодавством, підприємствам, установам, організаціям та підприємцям у збереженні комерційної таємниці, розголошення якої може завдати шкоди життєво важливим інтересам України;

• здійснювати відповідно до законодавства профілактику правопорушень у сфері державної безпеки;

• у межах визначеної законодавством компетенції забезпечувати захист особистої безпеки громадян та осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, у разі надходження від них, членів їх сімей і близьких родичів заяви, звернення керівника відповідного державного органу чи одержання оперативної та іншої інформації про наявність загрози їх життю, здоров'ю, житлу чи майну; брати участь у реабілітації і поновленні прав незаконно репресованих осіб;

• сприяти Державній прикордонній службі України в охороні державного кордону України;

• сприяти забезпеченню режиму воєнного та надзвичайного стану в разі їх оголошення, а також ліквідації наслідків стихійного лиха, значних аварій, катастроф, епідемій, епізоотій та інших надзвичайних ситуацій;

• подавати наявними силами і засобами, зокрема і технічними, допомогу органам внутрішніх справ, іншим правоохоронним органам у боротьбі із вчиненням кримінальних правопорушень;

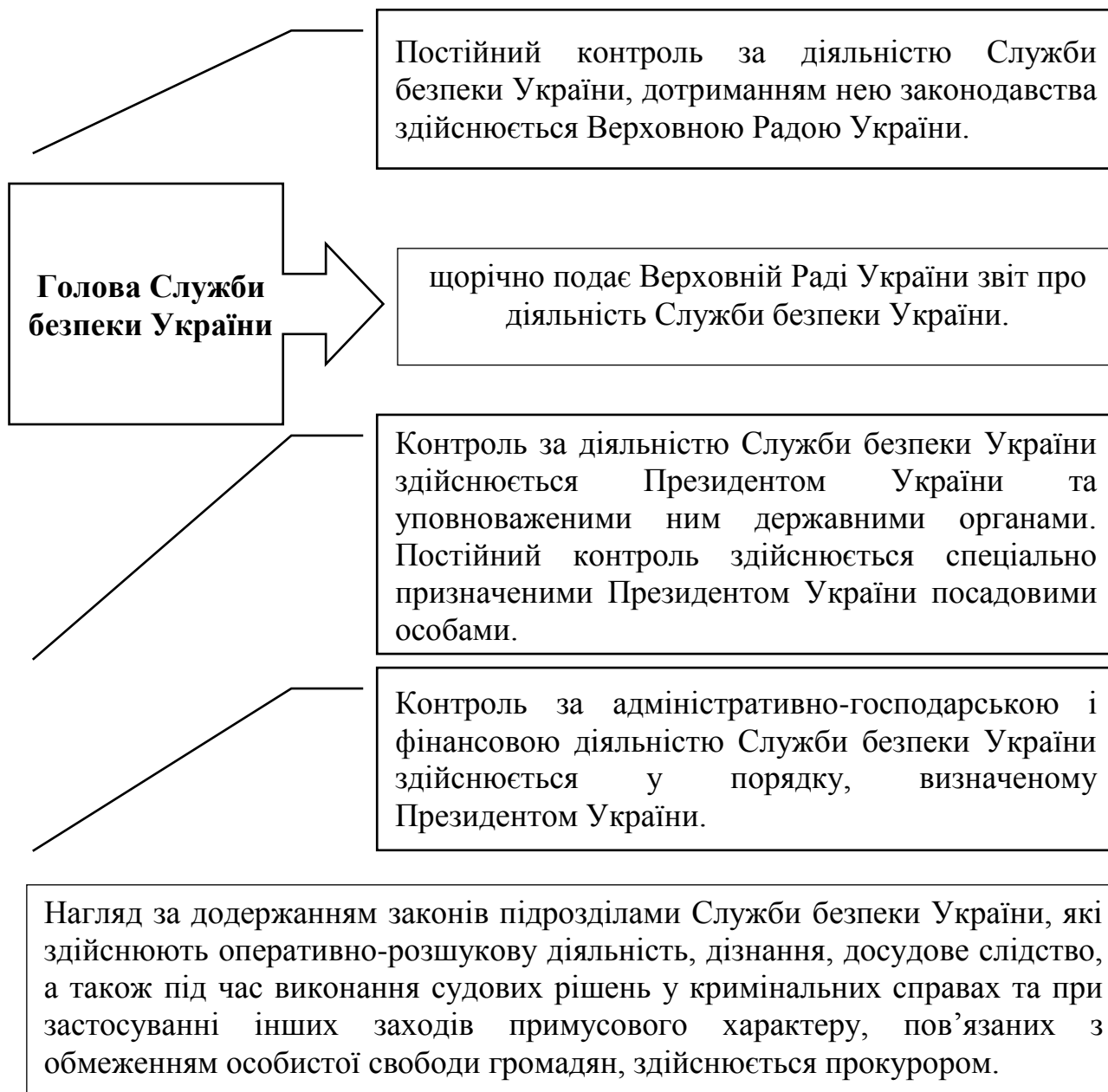
• брати участь у розробленні заходів і вирішенні питань, що стосуються в'їзду в Україну та виїзду за кордон, перебування на її території іноземців та осіб без громадянства, прикордонного режиму і митних правил, ухвалювати рішення про заборону в'їзду в Україну іноземцю або особі без громадянства, про скорочення терміну тимчасового перебування іноземця та особи без громадянства на території України, про примусове повернення іноземця або особи без громадянства в країну походження або третю країну;

• проводити наукові дослідження і дослідно-конструкторські роботи, впроваджувати їх результати в практику діяльності Служби безпеки України;

• виконувати за дорученням Президента України інші завдання, безпосередньо спрямовані на забезпечення внутрішньої та зовнішньої безпеки держави;

• брати участь у розробленні та здійсненні заходів щодо фізичного захисту ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання, а також у проведенні спеціальної перевірки щодо допуску до особливих робіт.

8.4. Контроль за діяльністю СБУ

РОЗДІЛ 9 ОРГАНИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Ключові терміни: дізнання, допит, досудове розслідування, досудове слідство, негласні слідчі (розшукові) дії, обшук, огляд, органи досудового розслідування, освідкування особи, підслідність, пред'явлення особи для впізнання, слідчі (розшукові) дії, слідчий експеримент.

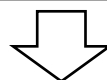
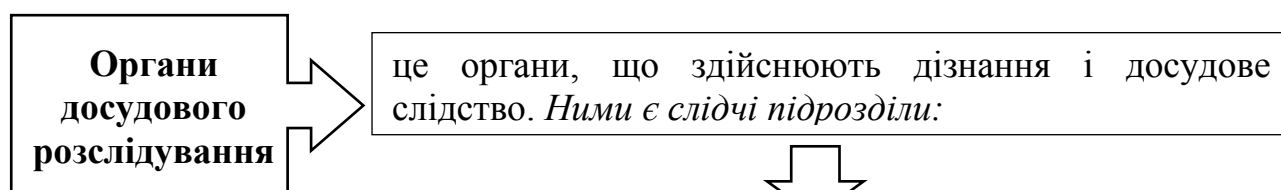
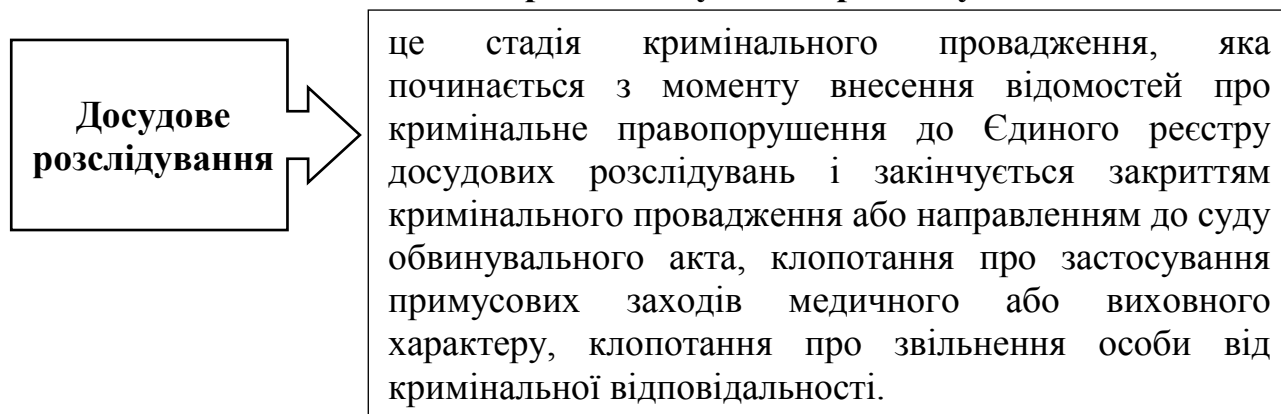
Органи досудового розслідування – це органи, що здійснюють дізнання і досудове слідство. До них відносять слідчі підрозділи:

- органів внутрішніх справ;
- органів безпеки;
- органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства;
- органів державного бюро розслідувань.

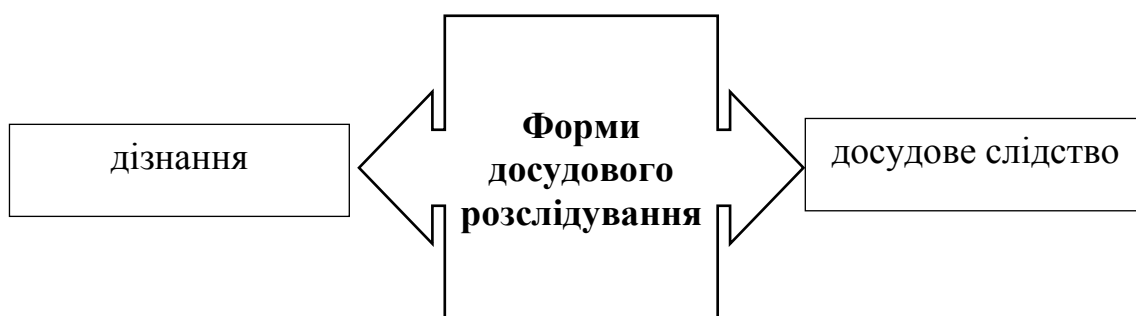
Досудове розслідування здійснюють слідчі органу досудового розслідування одноособово або слідчою групою. Досудове розслідування організовує керівник органу досудового розслідування.

Основними слідчими діями є такі: допит, пред'явлення особи для впізнання, пред'явлення речей для впізнання, пред'явлення трупа для впізнання, обшук, огляд, огляд трупа, слідчий експеримент, освідкування особи.

9.1. Поняття органів досудового розслідування

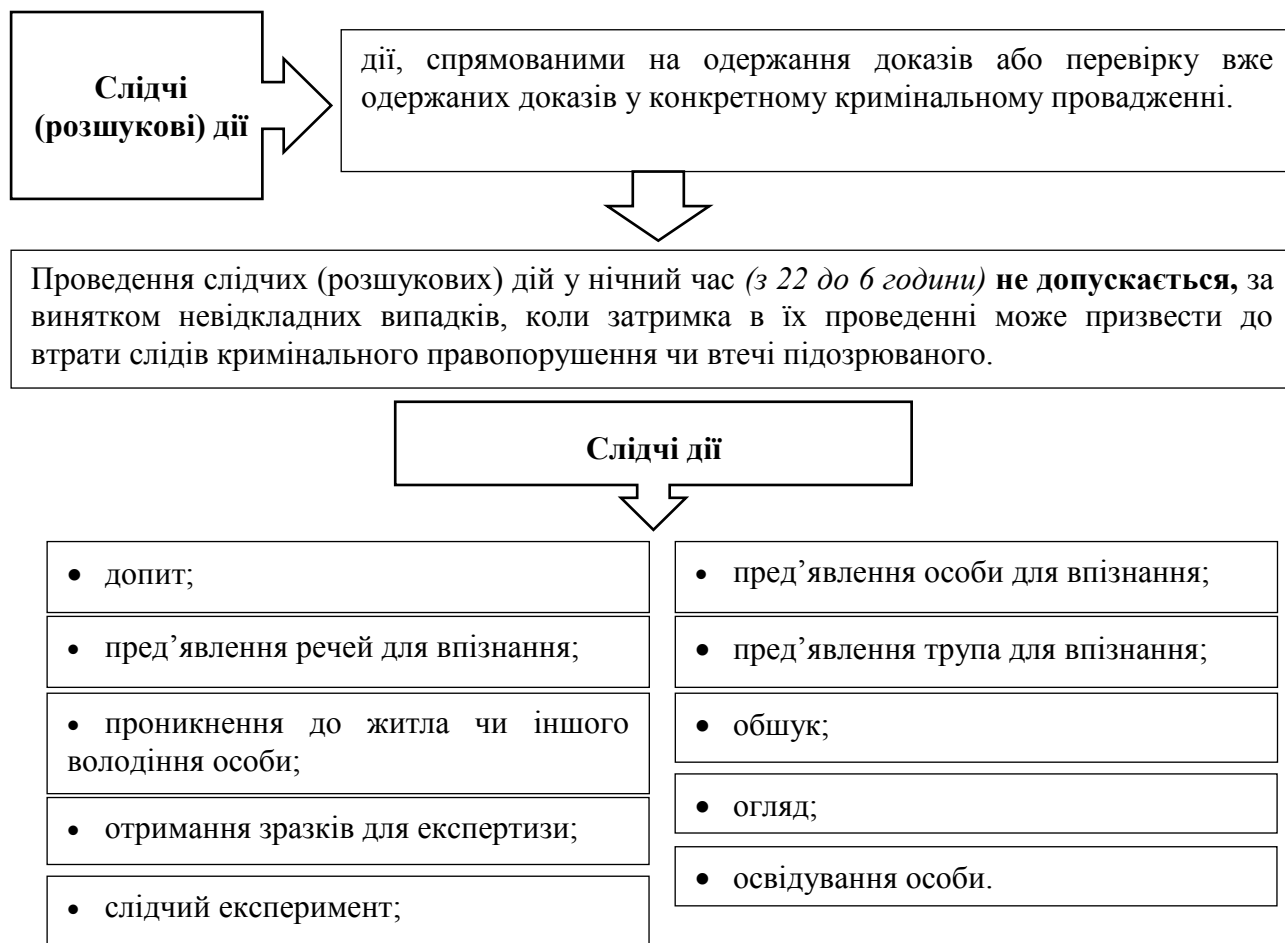
- органів внутрішніх справ;
- органів безпеки;
- органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства;
- органів державного бюро розслідувань;
- органів Національного антикорупційного бюро.

9.2. Загальні положення досудового розслідування

9.3. Слідчі (розшукові) дії

9.4. Негласні слідчі (розшукові) дії

**Негласні
слідчі
(розшукові) дії**

це різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню.

Негласні слідчі (розшукові) дії проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо одержати іншим способом.

- аудіо-, відеоконтроль особи;

- зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж та електронних інформаційних систем;

- обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи;

- аудіо-, відеоконтроль місця;

- контроль за вчиненням злочину;

- накладення арешту на кореспонденцію;

- огляд і виїмка кореспонденції;

- спостереження за особою;

- виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації;

- негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження та ін.

**Рішення про проведення негласних
слідчих дій приймає:**

слідчий

+

прокурор

+

слідчий суддя за клопотанням прокурора або слідчого

Проводити негласні слідчі (розшукові) дії має право слідчий, який здійснює досудове розслідування злочину, або за його дорученням:

- уповноважені оперативні підрозділи органів внутрішніх справ;

- органів безпеки;

- органів Державної фіскальної служби;

- органів Державної пенітенціарної служби;

- органів Державної прикордонної служби.

9.5. Зупинення та закінчення досудового розслідування

Досудове розслідування може бути зупинено, якщо:

- підозрюваний захворів на тяжку хворобу, що перешкоджає його участі у кримінальному провадженні;
- підозрюваний переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінально відповідальності і його місцезнаходження невідоме;
- наявна необхідність виконання процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва.

Після зупинення досудового розслідування проведення слідчих (розшукових) дій **не допускається, крім тих**, що спрямовані на встановлення місцезнаходження підозрюваного.

**Форми
закінчення
досудового
розслідування**

закриття прокурором або слідчим кримінального провадження;

звернення прокурора до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності;

звернення прокурора до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру.

9.6. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування

На досудовому провадженні **можуть бути оскаржені** такі рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора:

1) бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після одержання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, у непервинній тимчасово вилученого майна згідно з вимогами статті 169 КПК, а також у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений КПК термін, – заявником, потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником, володільцем тимчасово вилученого майна;

2) рішення слідчого, прокурора про зупинення досудового розслідування – потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником;

3) рішення слідчого про закриття кримінального провадження – заявником, потерпілим, його представником чи законним представником;

4) рішення прокурора про закриття кримінального провадження – заявником, потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником;

5) рішення прокурора, слідчого про відмову у визнанні потерпілим – особою, якій відмовлено у визнанні потерпілою;

6) рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора при застосуванні заходів безпеки – особами, до яких можуть бути застосовані заходи безпеки, передбачені законом;

7) рішення слідчого, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій – особою, якій відмовлено у задоволенні клопотання, її представником, законним представником чи захисником;

8) рішення слідчого, прокурора про зміну порядку досудового розслідування та продовження його згідно з правилами, передбаченими главою 39 КПК, – підозрюваним, його захисником чи законним представником, потерпілим, його представником чи законним представником.

Скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора **розглядаються** слідчим суддею місцевого суду згідно з правилами судового розгляду, передбаченими статтями 318–380 КПК. Скарги на рішення, дії чи бездіяльність під час досудового розслідування розглядаються **не пізніше сімдесяти двох годин** із моменту надходження відповідної скарги, *крім скарг на рішення про закриття кримінального провадження*, які розглядаються **не пізніше п'яти днів** із моменту надходження скарги.

Розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність під час досудового розслідування здійснюється за обов'язкової участі особи, яка подала скаргу, чи її захисника, представника та слідчого чи прокурора, рішення, дії чи бездіяльність яких оскаржується. Відсутність слідчого чи прокурора не є перешкодою для розгляду скарги.

РОЗДІЛ 10 ОРГАНИ ТА УСТАНОВИ ЮСТИЦІЇ

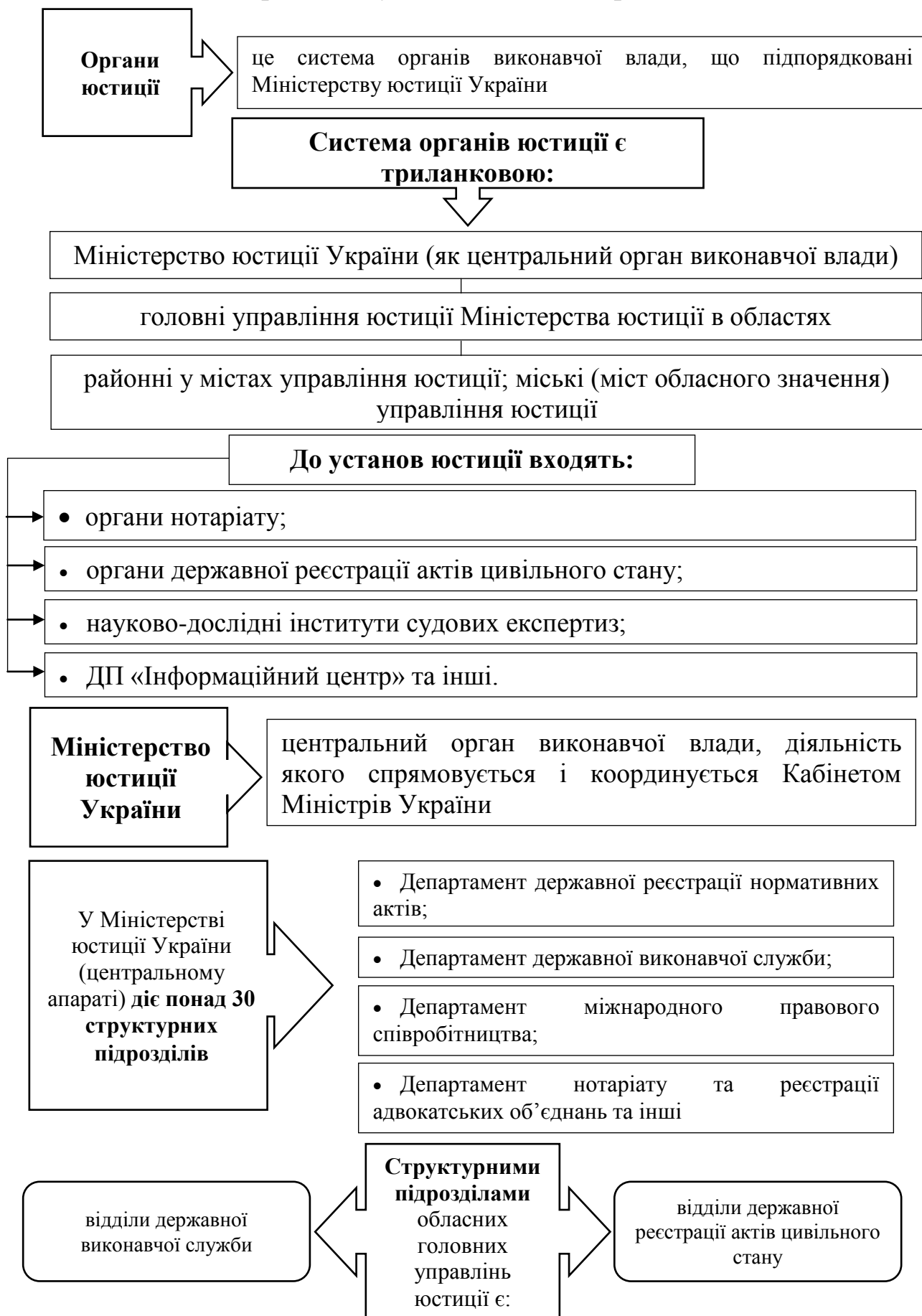
Ключові терміни: органи юстиції, система органів юстиції, Міністерство юстиції України.

В Україні систему органів юстиції складають:

- Міністерство юстиції України як центральний орган виконавчої влади;
- Головне управління юстиції Міністерства юстиції в АР Крим, обласні, Київське та Севастопольське, міські головні управління юстиції;
- районні у містах управління юстиції, міські (міст обласного значення) управління юстиції.

Центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України є Міністерство юстиції України. Це спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у сфері адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

10.1. Система органів та установ юстиції України, їх повноваження

Відділи державної реєстрації актів цивільного стану
проводять реєстрацію:

- народження;
- одруження;
- зміни імені;

- смерті;
- розірвання шлюбу.

про внесення змін,
доповнень,
поновлення, а також
анулювання записів
актів цивільного
стану

**А також
розглядають
заяви
громадян**

зберігають книги
реєстрації актів
цивільного стану

10.2. Міністерство юстиції України: завдання та основні повноваження

Органи юстиції виконують такі державні завдання:

- забезпечення реалізації державної правової політики та політики у сфері адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу;

- підготовку пропозицій щодо проведення в Україні правової реформи, сприяння розвитку правової науки;

- забезпечення захисту прав і свобод людини та громадянина у визначеній сфері;

- проведення правової експертизи проектів нормативно-правових актів, державної реєстрації нормативно-правових актів, ведення Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів;

- експертне забезпечення правосуддя;

- організацію виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб);

- організацію роботи нотаріату та органів державної реєстрації актів цивільного стану;

- розвиток правової інформатизації, формування у громадян правового світогляду;

- здійснення міжнародно-правового співробітництва.

РОЗДІЛ 11

НАЦІОНАЛЬНЕ АНТИКОРУПЦІЙНЕ БЮРО УКРАЇНИ

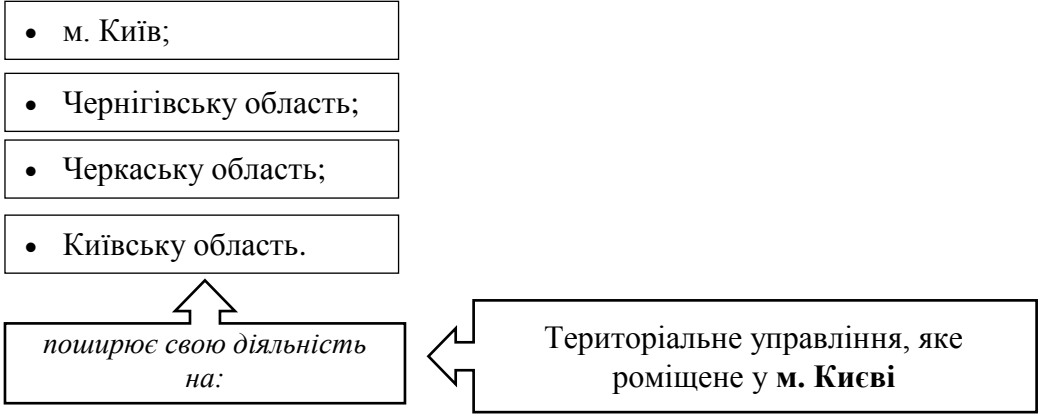
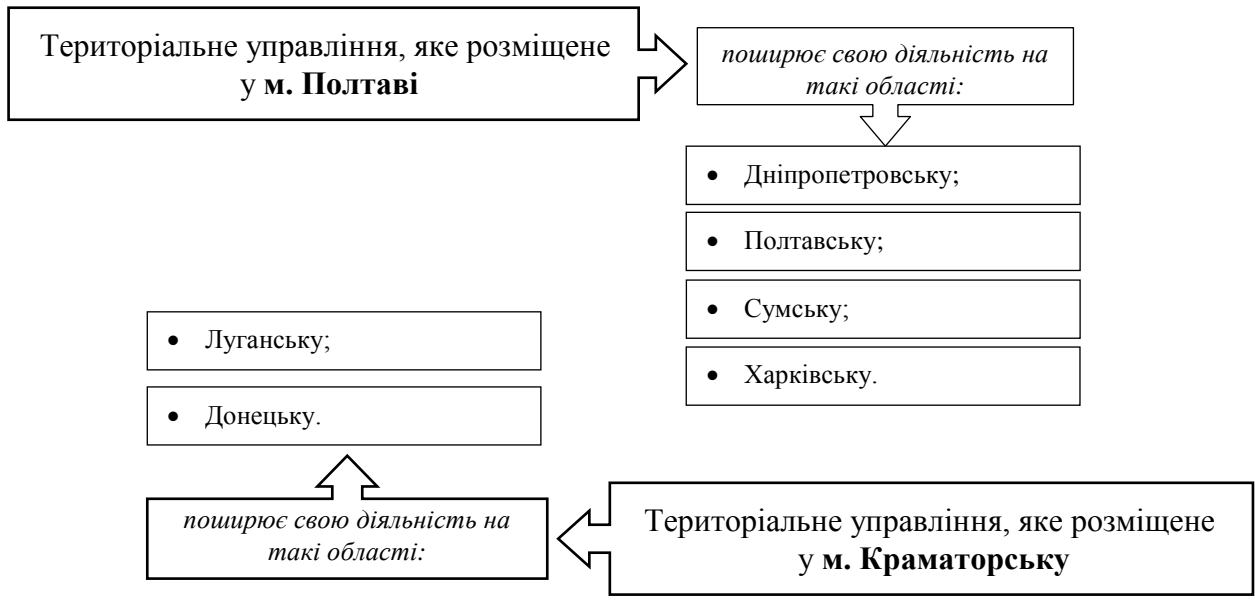
Ключові терміни: Національне антикорупційне бюро України, завдання Національного антикорупційного бюро, застосування заходів впливу, обов'язки Національного антикорупційного бюро, структура Національного антикорупційного бюро.

Національне антикорупційне бюро України – державний правоохоронний орган, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових злочинів.

Воно створюється Президентом України. Гранична кількість центрального та територіальних управлінь Національного антикорупційного бюро України становить 700 осіб, зокрема не більше ніж 200 осіб начальницького складу.

11.1. Завдання та структура Національного антикорупційного бюро

- До структури центрального та територіальних управлінь Національного бюро входять підрозділи:
- інформаційно-аналітичні;
 - оперативно-розшукові та оперативно-технічні;
 - слідчі;
 - виявлення майна, яке може бути конфісковане;
 - швидкого реагування;
 - забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства;
 - представництва інтересів в іноземних юрисдикційних органах;
 - експертні;
 - фінансові;
 - кадрові;
 - внутрішнього контролю та інші підрозділи.

11.2. **Обов'язки Національного антикорупційного бюро України**

Обов'язки Національного антикорупційного бюро:

1) здійснює оперативно-розшукові заходи з метою попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності;

2) здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності;

3) вживає заходів щодо розшуку та арешту коштів та іншого майна, які можуть бути предметом конфіскації та здійснює діяльність щодо їх зберігання;

4) взаємодіє з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами для виконання своїх обов'язків;

5) здійснює інформаційно-аналітичну роботу з метою виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Національного бюро;

6) забезпечує особисту безпеку працівників Національного бюро та інших визначених законом осіб, захист від протиправних посягань на осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, у підслідних йому кримінальних правопорушеннях;

7) забезпечує на умовах конфіденційності та добровільності співпрацю з особами, які повідомляють про корупційні правопорушення;

8) звітує про свою діяльність у порядку, визначеному цим Законом, та інформує суспільство про результати своєї роботи;

9) здійснює міжнародне співробітництво у межах своєї компетенції відповідно до законодавства України та міжнародних договорів України.

РОЗДІЛ 12 НОТАРІАТ УКРАЇНИ

Ключові терміни: державні нотаріальні архіви, державні нотаріальні контори, консульські установи і дипломатичні представництва, нотаріальні дії, нотаріат України, система нотаріату України, правовий статус нотаріуса, приватна нотаріальна діяльність, стажист нотаріуса, уповноважені особи органів місцевого самоврядування.

Нотаріат в Україні являє собою систему органів і посадових осіб, на які покладено обов'язок посвідчувати права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняти інші нотаріальні дії, передбачені Законом України «Про нотаріат» із метою надання їм юридичної вірогідності.

Вчинення нотаріальних дій в Україні покладається на державних нотаріусів, які працюють в державних нотаріальних конторах і державних нотаріальних архівах, а також приватних нотаріусів, які займаються приватною нотаріальною діяльністю.

Не може бути нотаріусом особа, яка має судимість за вчинення злочину, обмежена у дієздатності або визнана недієздатною за рішенням суду.

Державні нотаріальні контори відкриваються і ліквідуються Міністерством юстиції України.

Реєстрація приватної нотаріальної діяльності провадиться Головним управлінням юстиції Міністерства юстиції України в АР Крим, головним управлінням юстиції в областях, містах Києві та Севастополі на підставі заяви особи, яка має свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю, та акта про сертифікацію про відповідність робочого місця (контори) приватного нотаріуса.

12.1. Нотаріат: поняття, система органів нотаріату, повноваження

12.2. Правовий статус нотаріуса

Повноваження нотаріату передбачають *більше ніж 20 нотаріальних дій*, перелік яких не є вичерпним.

Переважно нотаріуси вчиняють **такі нотаріальні дії**:

- посвідчують правочини (договори, заповіти, довіреності тощо);
- вживають заходів щодо охорони спадкового майна; видають свідоцтва про право на спадщину;
- видають свідоцтва про право власності на частку в спільному майні подружжя в разі смерті одного з подружжя;
- провадять опис майна фізичної особи, яка визнана безвісно відсутньою або місце перебування якої невідоме;
- накладають та знімають заборону щодо відчуження нерухомого майна (майнових прав на нерухоме майно) і транспортних засобів, що підлягають державній реєстрації;
- засвідчують правильність копій (фотокопій) документів і виписок із них;
- засвідчують правильність перекладу документів з однієї мови на іншу;
- вчиняють виконавчі написи;
- здійснюють інші нотаріальні дії відповідно до закону.

Нотаріусом може бути громадянин України, який:

• має вищу юридичну освіту;

• володіє державною мовою;

• має стаж роботи у сфері права не менше трьох років;

• пройшов стажування упродовж одного року в державній нотаріальній конторі або у приватного нотаріуса;

• склав кваліфікаційний іспит;

• одержав свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю.

Керівником стажування може бути нотаріус, який має стаж нотаріальної діяльності *не менше ніж 10 років*

Кваліфікаційний іспит складається перед кваліфікаційною комісією нотаріату, яку утворюють при головних управліннях юстиції в областях.

На підставі результатів складеного іспиту Міністерство юстиції України видає свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю.

12.3. Державні нотаріальні контори та приватна нотаріальна діяльність

Компетенція нотаріусів, які займаються *приватною нотаріальною практикою*, та нотаріусів, що працюють в *державних нотаріальних конторах, однакова*. Нотаріус та інші особи, які вчиняють нотаріальні дії, зобов'язані зберігати *нотаріальну таємницю*.

**Нотаріальна
таємниця**

це сукупність відомостей, одержаних під час вчинення нотаріальної дії або звернення до нотаріуса зацікавленої особи, зокрема про особу, її майно, особисті майнові та немайнові права та обов'язки тощо.

РОЗДІЛ 13 АДВОКАТУРА УКРАЇНИ

Ключові терміни: адвокатська таємниця, адвокатське бюро, адвокатське об'єднання, адвокатура України, види адвокатської діяльності, види дисциплінарних стягнень, кваліфікаційний іспит, підстави для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, правовий статус адвоката, стажист адвоката.

Адвокатура України – недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

Адвокат може здійснювати адвокатську діяльність як індивідуально, так і в організаційно-правових формах адвокатського бюро чи адвокатського об'єднання (організаційні форми адвокатської діяльності).

Підставами для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності є: порушення вимог несумісності; порушення присяги адвоката України; порушення правил адвокатської етики; розголошення адвокатської таємниці або вчинення дій, що призвели до її розголошення; невиконання або неналежне виконання своїх професійних обов'язків; невиконання рішень органів адвокатського самоврядування; порушення інших обов'язків адвоката, передбачених законодавством.

13.1. Адвокатура: завдання, принципи та організаційні форми діяльності

5) представництво інтересів потерпілого під час розгляду справи про адміністративне правопорушення, прав та обов'язків потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача у кримінальному провадженні;

6) представництво інтересів фізичних і юридичних осіб у судах під час здійснення цивільного, господарського, адміністративного та конституційного судочинства, а також в інших державних органах, перед фізичними та юридичними особами;

7) представництво інтересів фізичних і юридичних осіб, держави, органів державної влади, органів місцевого самоврядування в іноземних, міжнародних судових органах;

8) надання правової допомоги під час виконання та відбування кримінальних покарань.

13.2. Правовий статус адвоката та стажиста адвоката. Адвокатська таємниця

Адвокатом може бути *фізична особа*, яка:

- має повну вищу юридичну освіту;
- володіє державною мовою;
- має стаж роботи в галузі права не менше ніж два роки;
- склала кваліфікаційний іспит;
- пройшла стажування;
- склала присягу адвоката України;
- отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю.

**Кваліфікаційна палата
кваліфікаційно-
дисциплінарної комісії
адвокатури**

здійснює організацію та
проведення
кваліфікаційного іспиту

Стажування

здійснюється упродовж *шести місяців* під керівництвом адвоката, який має стаж адвокатської діяльності *не менше ніж п'ять років*.

**Адвокатська
таємниця**

будь-яка інформація, що стала відома адвокатуві про клієнта, а також питання, з яких клієнт звертався до адвоката, зміст порад, консультацій, роз'яснень адвоката, складені ним документи тощо.

13.3. Дисциплінарна відповідальність адвоката

Адвоката може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності у порядку дисциплінарного провадження.
Дисциплінарне провадження стосовно адвоката здійснюється кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури за адресою робочого місця адвоката.

Підстави для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності:

- порушення вимог несумісності;
- порушення присяги адвоката України;
- порушення правил адвокатської етики;
- розголошення адвокатської таємниці або вчинення дій, що призвели до її розголошення;
- невиконання або неналежне виконання своїх професійних обов'язків;
- невиконання рішень органів адвокатського самоврядування;
- порушення інших обов'язків адвоката, передбачених законом.

Види дисциплінарних стягнень

- попередження;
- зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на термін від одного місяця до одного року;
- позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю з подальшим виключенням з Єдиного реєстру адвокатів України.

РОЗДІЛ 14

ОРГАНИ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Ключові терміни: Державна фіскальна служба України, завдання податкової міліції, підрозділи податкової міліції, податкова міліція.

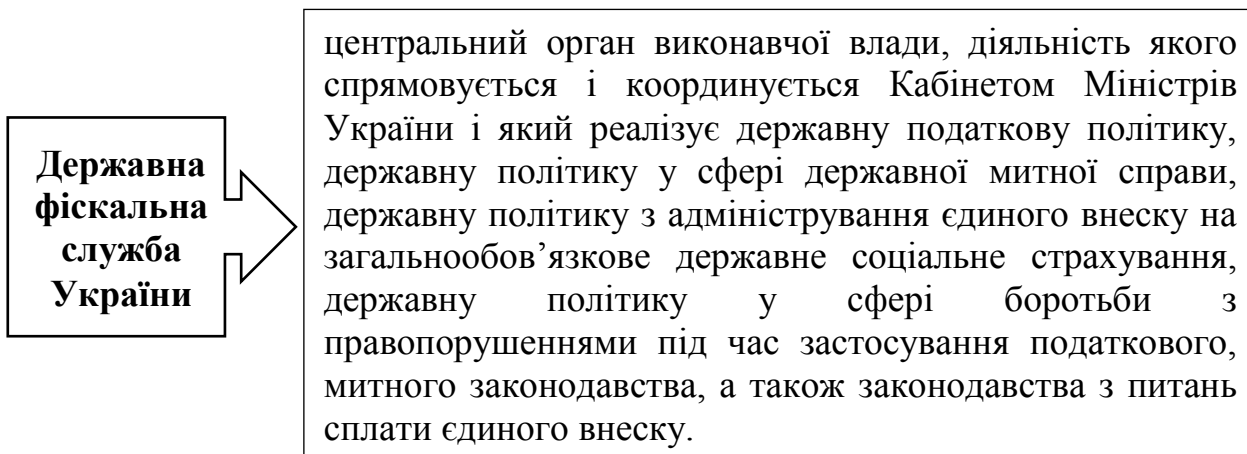
Державна фіскальна служба України – це центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України і який реалізує державну податкову політику, державну політику у сфері державної митної справи, державну політику з адміністрування єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування, державну політику у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, а також законодавства з питань сплати єдиного внеску.

У складі Державної фіскальної служби України на правах департаментів діють підрозділи податкової міліції:

- Головне слідче управління фінансових розслідувань;
- Головне оперативне управління;
- Головне управління власної безпеки.

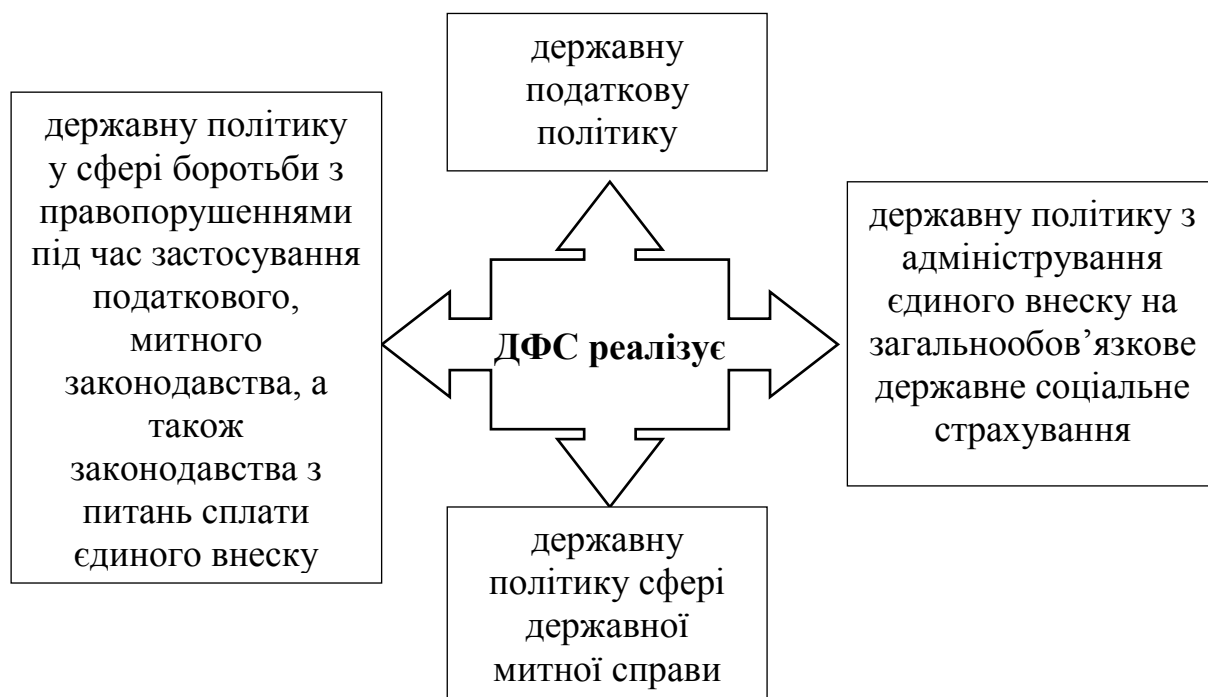
У складі Державної фіскальної служби також діють 4 департаменти з питань митної справи.

14.1. Органи державної фіскальної служби України: система та функції

У складі ДФС на правах департаментів діють такі підрозділи податкової міліції:

- Головне слідче управління фінансових розслідувань;
- Головне оперативне управління;
- Головне управління власної безпеки.

14.2. Податкова міліція

**Податкова
міліція**

спеціалізований підрозділ міліції, що займається боротьбою з податковими правопорушеннями та є органом досудового розслідування у справах про ухилення від оподаткування та порушення в бюджетній сфері.

Завданнями податкової міліції є:

- запобігання кримінальним та іншим правопорушенням у сфері оподаткування та бюджетній сфері, їх розкриття, розслідування та провадження у справах про адміністративні правопорушення;
- розшук осіб, які переховуються від слідства та суду за кримінальні та інші правопорушення у сфері оподаткування та бюджетній сфері;
- запобігання і протидія корупції в органах державної податкової служби та виявлення її фактів;
- забезпечення безпеки діяльності працівників органів державної податкової служби, захисту їх від протиправних посягань, пов'язаних із виконанням службових обов'язків.

**До складу
податкової
міліції
належать:**

головні управління (управління, відділи, сектори) Державної фіскальної служби України;

управління (відділи, сектори) податкової міліції відповідних державних податкових служб в АР Крим, областях, округах, містах Києві та Севастополі;

головні відділи (відділи, сектори) податкової міліції відповідних державних податкових інспекцій у районах, містах (крім міст Києва та Севастополя), районах у містах, міжрайонних, об'єднаних та спеціалізованих державних податкових інспекцій.

Повноваження податкової міліції

- приймає та реєструє заяви, повідомлення та іншу інформацію про кримінальні та інші правопорушення, здійснює в установленому порядку їх перевірку й ухвалює щодо них передбачені законом рішення;

- проводить відповідно до Закону «Про оперативно-розшукову діяльність», а також досудове розслідування, вживає заходів щодо відшкодування завданих державі збитків;

- здійснює розшук осіб, які переховуються від слідства та суду за кримінальні та інші правопорушення;

- вживає заходів щодо виявлення і розслідування злочинів, пов'язаних з відмиванням, легалізацією, розкраданням коштів та іншими незаконними фінансовими операціями;

- виявляє причини та умови, що сприяли вчиненню злочинів й інших правопорушень у сфері оподаткування та бюджетній сфері, вживає заходів щодо їх усунення;

- забезпечує безпеку діяльності органів державної податкової служби та їх працівників, а також захист працівників від протиправних посягань, пов'язаних із виконанням ними службових обов'язків;

- здійснює заходи щодо запобігання і протидії корупції в органах державної податкової служби та виявлення фактів корупції, а також усунення наслідків корупційних правопорушень.

РОЗДІЛ 15

ОРГАНИ ДЕРЖАВНОЇ АУДИТОРСЬКОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Ключові терміни: Державна аудиторська служба України, державний фінансовий аудит, інспектування, перевірка державних закупівель, планова ревізія, позапланова ревізія, структура Державної аудиторської служби України, функції Державної аудиторської служби України.

Державний фінансовий контроль в Україні здійснює Державна аудиторська служба України (Держаудитслужба). Державна фінансова інспекція є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів України.

Основними завданнями Держаудитслужби України є реалізація державної політики у сфері державного фінансового контролю, а також внесення пропозицій щодо її формування.

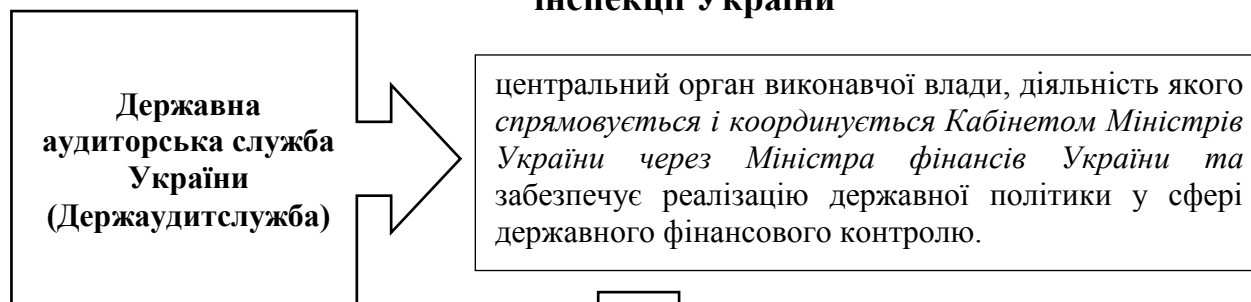
Державний фінансовий контроль реалізується через здійснення таких функцій:

- проведення державного фінансового аудиту;
- проведення перевірки державних закупівель;
- інспектування.

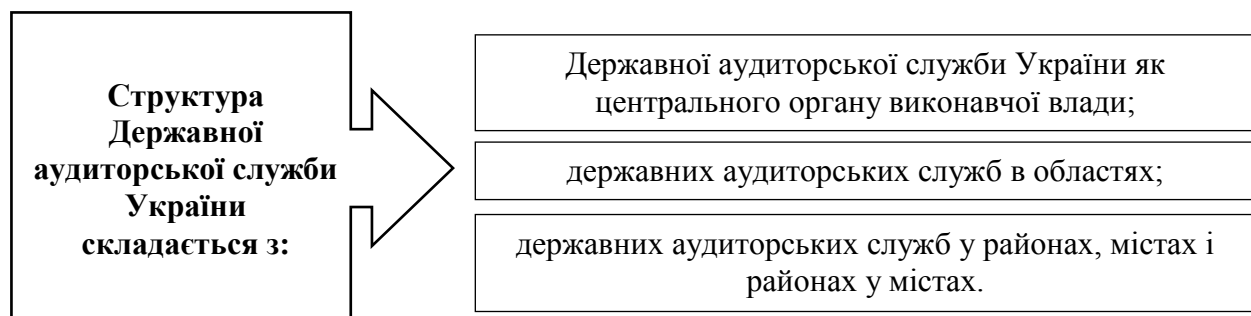
Планова виїзна ревізія – ревізія у підконтрольних установах, яка передбачена у плані роботи органу державного фінансового контролю і проводиться за місцезнаходженням такої юридичної особи чи за місцем розташування об'єкта права власності, стосовно якого проводиться така планова виїзна перевірка.

Позапланова виїзна ревізія – ревізія, що не передбачена в планах роботи органу державного фінансового контролю і проводиться за наявності певних обставин.

15.1. Система, завдання та функції органів Державної фінансової інспекції України

Основними завданнями Держаудитслужби України є реалізація державної політики у сфері державного фінансового контролю, а також внесення пропозицій щодо її формування.

Основними функціями органу державного фінансового контролю є:

1) здійснення державного фінансового контролю у:

- міністерствах, інших органах виконавчої влади;
- державних фондах; бюджетних установах; суб'єктах державного сектору економіки;
- установах, що використовували державне майно;
- на підприємствах і в установах, що отримували кошти з бюджетів усіх рівнів;
- інших підприємствах за судовим рішенням;

2) узагальнення практики застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції;

3) розроблення пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств та подання їх Міністрові фінансів.

Держаудитслужба України для виконання покладених на неї завдань має право в установленому порядку:

1) залучати в установленому порядку вчених і фахівців, працівників центральних та місцевих органів виконавчої влади, державних фондів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій за погодженням з їх керівниками до виконання окремих робіт, а також для проведення контрольних обмірів будівельних, монтажних, ремонтних та інших робіт, контрольних запусків сировини і матеріалів у виробництво, контрольних аналізів сировини, матеріалів і готової продукції, інших перевірок;

2) одержувати безоплатно від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та їх посадових осіб, фізичних осіб - підприємців, а також громадян та їх об'єднань інформацію, документи і матеріали, необхідні для виконання покладених на неї завдань, зокрема відомості, необхідні для проведення аналізу фінансово-господарської діяльності підконтрольних установ;

3) одержувати інформацію про стан та рух коштів державного бюджету від Казначейства;

4) скликати наради, утворювати комісії та робочі групи, проводити наукові конференції, семінари з питань, що належать до її компетенції;

5) користуватися відповідними інформаційними базами даних державних органів, державною системою урядового зв'язку та іншими технічними засобами;

6) перевіряти в ході державного фінансового контролю грошові та бухгалтерські документи, звіти, кошториси та інші документи, що підтверджують надходження і витрачання коштів та матеріальних цінностей, документи щодо проведення процедур державних закупівель, дані на електронних носіях, проводити перевірку фактичної наявності цінностей (коштів, цінних паперів, сировини, матеріалів, готової продукції, устаткування тощо);

7) безперешкодного доступу в ході державного фінансового контролю на склади, у сховища, виробничі та інші приміщення, що належать підприємствам, установам та організаціям, що контролюються;

8) вимагати від керівників підконтрольних установ проведення інвентаризації основних фондів, товарно-матеріальних цінностей, коштів і розрахунків;

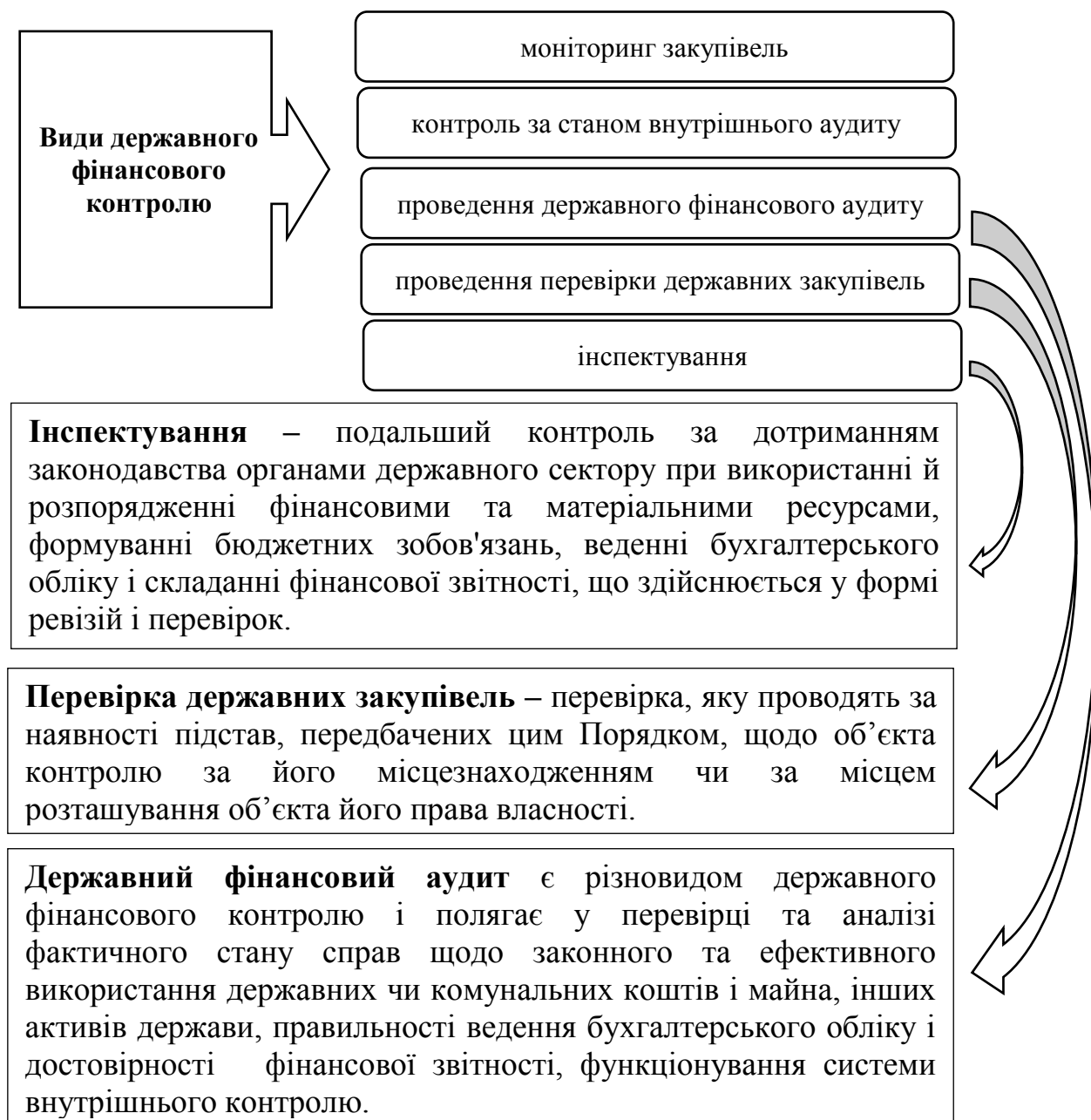
9) одержувати від службових і матеріально відповідальних осіб об'єктів, що контролюються, письмові пояснення з питань, які виникають під час здійснення державного фінансового контролю;

10) отримувати від підприємств, установ та організацій, що контролюються, завірені копії, витяги з документів (зокрема електронних), які свідчать про порушення законодавства;

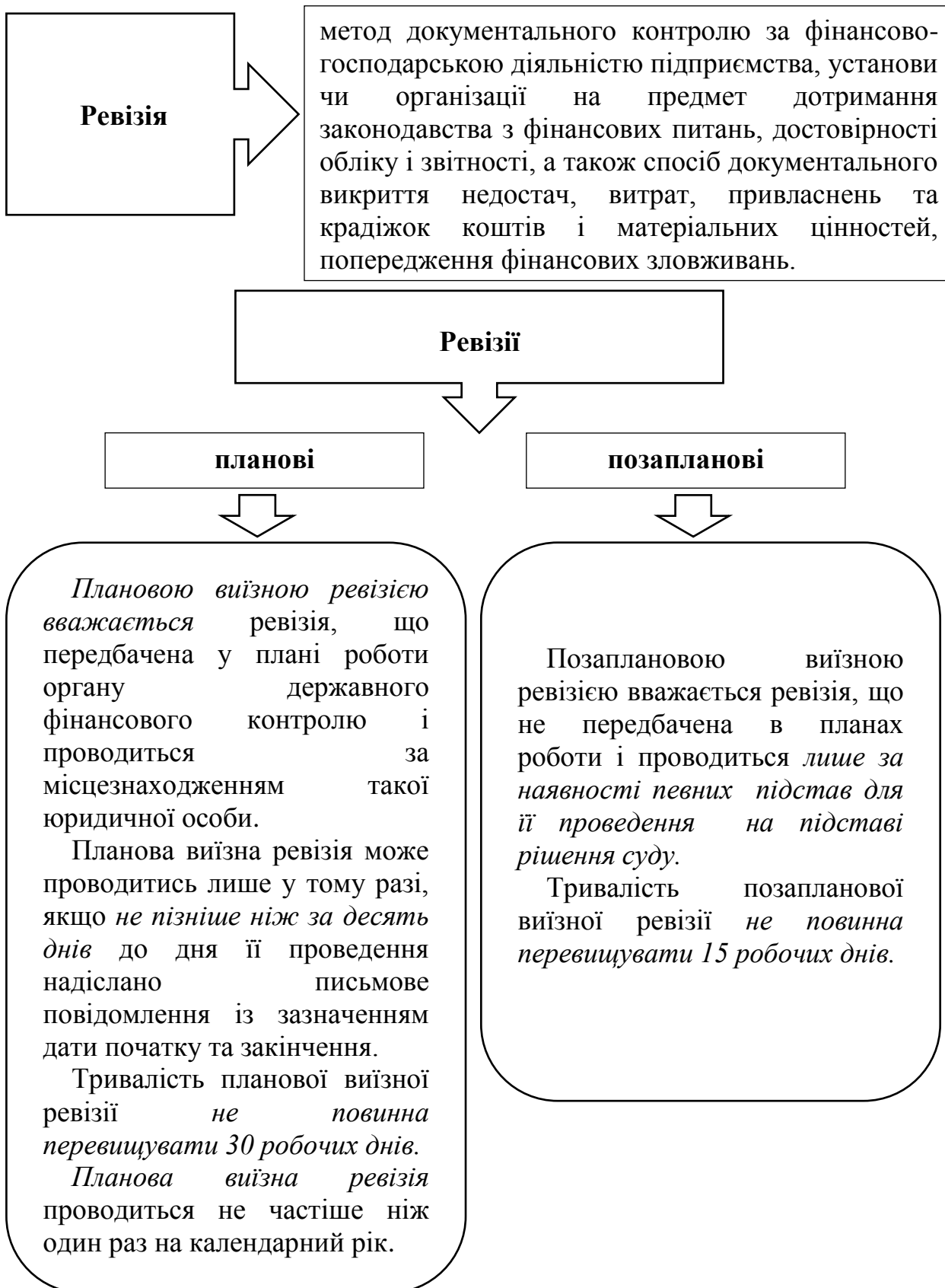
11) вилучати під час проведення ревізій у підприємств, установ і організацій копії фінансово-господарських та бухгалтерських документів, що свідчать про порушення, а на підставі рішення суду - вилучати до закінчення ревізії оригінали первинних фінансово-господарських та бухгалтерських документів із складенням опису, який засвідчується підписами представника органу Держаудитслужби та керівника відповідного підприємства, відповідної установи, організації, та залишенням копій зазначених документів таким підприємствам, установам, організаціям;

12) отримувати від Національного банку і його установ, банків та інших кредитних установ необхідні відомості, копії документів, довідки про банківські операції та залишки коштів на рахунках об'єктів, що контролюються, а від інших підприємств і організацій, зокрема недержавної форми власності, що мали правові відносини із зазначеними об'єктами, довідки і копії документів про операції та розрахунки з підприємствами, установами, організаціями. Одержання від банків інформації, що становить банківську таємницю, здійснюється у порядку та обсязі, встановлених законом, та інші.

15.2. Види державного фінансового контролю

15.3. Проведення ревізій органами фінансового контролю

РОЗДІЛ 16

ОРГАНИ ДЕРЖАВНОЇ ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Ключові терміни: Державна виконавча служба, державний виконавець, завдання Державної виконавчої служби, органи Державної виконавчої служби, права державного виконавця у процесі здійснення виконавчого провадження.

Виконанням рішення суду та інших юрисдикційних органів завершується процес захисту суб'єктивних майнових та особистих немайнових прав громадян та юридичних осіб шляхом їх фактичної реалізації у спосіб та порядок, визначений Конституцією та законами України.

Державна виконавча служба України (ДВС України) – колишній центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовувалася і координувалася Кабінетом Міністрів України через Міністра юстиції України, який реалізує державну політику у сфері організації примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб) відповідно до законів.

Кабінет Міністрів України 21 січня 2015 р. прийняв рішення ліквідувати ДВС, приєднавши її до Мін'юсту.

Державним виконавцем може бути громадянин України, який має юридичну освіту, здатний за своїми особистими і діловими якостями виконувати покладені на нього обов'язки. Державні виконавці є державними службовцями.

16.1. Органи державної виконавчої служби України: система, завдання та функції

16.2. Повноваження державного виконавця

**Державний
виконавець**

державний службовець, який здійснює примусове виконання судових рішень, виконання яких покладається на державну виконавчу службу у порядку, передбаченому законом.

Державним виконавцем може бути громадянин України, який має юридичну освіту, здатний за своїми особистими і діловими якостями виконувати покладені на нього обов'язки.
Державні виконавці є державними службовцями.

**Під час виконання рішень державний
виконавець має право:**

- на безпосередній доступ до баз даних і реєстрів, що містять інформацію про боржників, їхнє майно та кошти;
- здійснювати заходи, необхідні для своєчасного і в повному обсязі виконання судового рішення;
- на безпосередній доступ до баз даних і реєстрів, що містять інформацію про боржників, їхнє майно та кошти;
- вирішувати заяви та клопотання сторін та інших учасників виконавчого провадження роз'яснювати сторонам їхні права та обов'язки.

Список літератури

1. Бурбика М. М. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. / М. М. Бурбика, А. М. Куліш, В. С. Шапіро. – Х. : ТОВ «Діса плюс», 2013. – 228 с.
2. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56.
3. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 13. – Ст. 88.
5. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 27. – Ст. 282.
6. Про Вищу раду юстиції : Закон України від 15.01.1998 р. № 22 /98 -ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 25. – Ст. 146.
7. Про військову службу правопорядку у Збройних Силах України : Закон України від 07.03.2002 р. № 3099-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 32. – Ст. 225.
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про Національну поліцію» : Закон України від 23.12.2015 р. № 901-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 4. – Ст. 44.
9. Про демократичний цивільний контроль над воєнною організацією і правоохоронними органами держави : Закон України від 19.06.2013 р. № 975-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 46. – Ст. 366.
10. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23.12.1993 р. № 3781-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 11. – Ст. 50.
11. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців : Закон України від 15.05.2003 р. № 755-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 31–32. – Ст. 263.
12. Про державну службу : Закон України від 16.12.1993 р. № 3723-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 52. – Ст. 490.
13. Про Державну фіскальну службу [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.05.2014 р. № 236. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-%D0%BF>.
14. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.
15. Про засади державної мовної політики : Закон України від 03.07.2012 р. № 5029-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 23. – Ст. 218.
16. Про затвердження Положення про державну лісову охорону [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.09.2009 р.

№ 976. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/976-2009-%D0%BF>.

17. Про затвердження Положення про Державну пенітенціарну службу України [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 02.07.2014 р. № 225. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/225-2014-%D0%BF>.

18. Про затвердження Положення про орган охорони державного кордону Державної прикордонної служби України [Електронний ресурс] : Наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України від 15.02.2005 р. № 116. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0294-05>.

19. Про затвердження Положення про органи рибоохорони Державного агентства рибного господарства України [Електронний ресурс] : Наказ Мінагрополітики України від 19.01.2012 р. № 26. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0379-12>.

20. Про Конституційний Суд України : Закон України від 16.10.1996 р. № 422/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 49. – Ст. 272.

21. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14.10.2014 р. № 1698-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 47. – Ст. 2051.

22. Про Національну гвардію України : Закон України від 13.03.2014 р. № 876-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 17. – Ст. 594.

23. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580- VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 40–41. – Ст. 379.

24. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 39. – Ст. 383.

25. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.

26. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.

27. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні : Закон України від 26.01.1993 р. № 2939-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 13. – Ст. 110.

28. Про Положення про Державну фінансову інспекцію України [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 23.04.2011 р. № 499/2011. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/499/2011>.

29. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16.03.2000 р. № 1550-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 23. – Ст. 176.

30. Про прокуратуру : Закон України від 14. 10. 2014 р. № 1697-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 2–3. – Ст. 12.

31. Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 р. № 2229-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 27. – Ст. 382.

32. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 07.07.2010 р. № 2453-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 44–45. – Ст. 529.

33. Про утворення Державної фіскальної служби [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.05.2014 р. № 160. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/160-2014-%D0%BF>.

34. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 42. – Ст. 492.

Навчальне видання

**Бурбика Михайло Михайлович,
Уткіна Марина Сергіївна**

СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ (у схемах і таблицях)

Навчальний посібник

Художнє оформлення обкладинки М. С. Уткіної
Редактори: Н. З. Клочко, С. М. Симоненко
Комп'ютерне верстання М. С. Уткіної

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 7,21. Обл.-вид. арк. 8,36. Тираж 300 пр. Зам. №

Видавець і виготовлювач
Сумський державний університет,
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3062 від 17.12.2007.